

1950'den bu yana seçimlere katılma oranı:

1950'de % 89,3 - 1954: % 88,6 - 1957: % 76,6

1961: % 81,0 - 1965: % 71,3 - 1969: % 64,3

1977: % 72,4 (Milliyet, 28.8.1983) Ek bilgi: Seçmen sayısının artmasına karşın katılma yüzdesinde düşüş gözleniyor.

7 Kasım 1982 Cumhurbaşkanlığı seçimi

Halkoylanasında geçerli oy sayısı: 18 milyon 600 bin 313

Kabul: 16 milyon 945 bin 545

Ret: 1 milyon 594 bin 761

25 Mart 1983 Yerel seçim sonuçları

Seçime katılma oranı: % 91,05

oyların partilere göre dağılımı:

ANAP: % 41,48 - DYP: % 13,25 HP: % 8,75 -MDP: % 7,09

RP: % 4,40 - SODEP: % 23,40 Bağımsızlar: % 1,63

Geçerli oyların % 57,32'si parlamento içi, % 41,05'i parlamento dışı

12 Eylül 1980'den bu yana önemli günlemler:

18 Eylül 1980:MGK üyeleri andıkti

21 Eylül 1980:Ulus hükümeti açıklandı

30 Haziran 1981: Danışma Meclisi yasası yürürlüğe girdi

15 Ekim 1981:160 Danışma Meclisi üyesi belli oldu

16 Ekim 1981:Siyasi partiler feshedildi

23 Eylül 1982:Danışma Meclisi Anayasayı kabul etti.

19 Ekim 1982: Eski parti yöneticilerine 5 ve 10 yıl siyaset yasağı.

6 Kasım 1982:Yeni Anayasa halkoyuna sunulurak kabul edildi ve Kenan Evren devlet başkanı seçildi.

24 Nisan 1983: Siyasi parti kurma çalışmaları başlatıldı

31 Mayıs 1983:Yeni kurulan Türkiye -Büyük Türkiye Partisi kapatıldı

12 Eylül 1980'den bu yana önemli günleneler (devam)

3 Haziran 1983:Seçim yasası yürürlüğe girdi

2 Eylül 1983 :Seçimlere üç partinin girmesi kesinleşti.SODEP,
DYP,RP kurucu üyeleri tamamlanmadığı gerekçesiyle dışta bırakıldı.

6 Kasım 1983HGenel seçimler yapıldı: ANAP: 211, HP: 117,

MDP: (dördü bağımsız) 71 milletvekili çıkardı

13 Aralık 1983: Evren Özal kabinesini onayladı

24 Aralık 1983:Özal güvenoyu aldı.Sonuç: 213 kabul,115 ret,65 çekilme

Yeni seçim yasasına göre:

Milletvekili sayısı: 400

TBMM seçimleri:5 yılda bir

Cumhurbaşkanı ve başbakanın aldığı maaş (1984 Kasım -net maaş)

Cumhurbaşkanı: 630 bin

başbakan: 400 bin

14 Ekim seçimlerinin kesin sonuçları

İller ve oynamaya katılma oran	P a r t i l e r																	
	CHP		AP		MSP		DP		CGP		MHP		TBP		MP		Bağım	
	oy	sayM.	oy	say M	oy	sayM	oy	M	oy	M	oy	M	oy	M	oy	M	oy	M
ADANA %70	127,9	6	74,3	3	26,2	1	40,5	2	12,3	-	26,0	1	3,8	-	-	-	9,8	-
ADİYAMAN %72	28,8	2	25,1	1	19,3	1	3,5	-	9,0	-	1,4	-	0,5	-	-	-	-	-
AFYON %56	23,9	2	50,5	3	22,1	1	19,8	1	10,1	-	7,2	-	-	-	0,2	-	0,5	-
AĞRI %37	12,5	1	12,5	1	12,0	1	-	-	14,9	1	-	-	-	-	-	-	-	-
AMASYA	26,0	2	23,6	1	16,5	1	5,2	-	11,9	-	4,1	-	4,8	-	-	-	-	-
ANTALYA %61	49,1	3	64,0	3	9,1	-	27,6	1	5,6	-	6,4	-	1,7	-	-	-	-	-
ARTVİN %60	26,1	2	20,3	1	5,5	-	4,5	-	4,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ANKARA %66	269,5	12	171,1	8	64,1	3	56,8	2	19,7	-	24,8	1	10,2	-	5,7	-	7,7	-
AYDIN %65	54,1	2	62,5	3	5,4	-	52,3	2	2,0	-	2,8	-	1,2	-	-	-	-	-
BALIKESİR %60	77,1	3	112,8	5	20,5	1	14,2	-	6,8	-	4,6	-	2,0	-	1,4	-	0,1	-
BİLECİK %50,8	13,8	1	18,8	1	6,1	-	1,6	-	1,3	-	0,8	-	-	-	0,3	-	-	-
BİNGÖL %73	12,2	1	10,8	1	13,4	1	5,5	-	0,2	-	0,1	-	0,1	-	-	-	8,7	-
BİTLİS %82	8,2	-	21,1	1	5,9	-	0,5	-	1,2	-	0,9	-	-	-	-	-	14,9	1
BOLU % 69	20,8	1	56,4	2	23,5	1	6,6	-	25,0	1	2,1	-	-	-	1,4	-	-	-
BURDUR %74	17,9	2	14,9	1	5,4	-	8,3	-	7,3	-	4,2	-	4,2	-	-	-	0,3	-
BURSA %75	84,2	3	152,3	6	28,4	1	23,0	1	6,5	-	4,0	-	-	-	1,5	-	0,3	-
ÇANAĞKALE %66,5	44,0	2	55,0	3	6,9	-	11,9	-	2,2	-	1,6	-	0,9	-	0,5	-	0,9	-
ÇANKIRI %68	10,7	-	28,6	2	12,0	-	12,7	1	10,7	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-
ERZURUM %67	47,2	3	29,5	1	33,4	2	27,6	1	6,2	-	5,5	-	-	-	0,9	-	-	-

İller ve Oylamaya katılma oranı	P a r t i l e r																	
	CHP		AP		MSP		DP		CGP		MHP		TBP		MP		Bağım	
	oy say	M	oy	M	oy	M	oy	M	oy	M	oy	M	oy	M	oy	M	oy	M
DİYARBAKIR %70	45,3	3	30,7	2	27,5	1	18,1	1	8,5	-	4,4	-	-	-	-	-	12,3	-
EDİRNE %67	44,2	2	41,6	2	2,2	-	6,4	-	3,0	-	1,3	-	-	-	0,4	-	-	-
ELAZIĞ %74	29,8	2	25,8	1	28,1	2	7,8	-	1,3	-	2,0	-	-	-	-	-	8,6	-
ERZİNCAN %71	33,9	2	19,1	1	12,0	-	2,0	-	1,9	-	2,4	-	-	-	-	-	0,4	-
ESKİŞEHİR %63	47,5	3	60,5	3	13,6	-	12,1	-	6,1	-	5,7	-	2,2	-	-	-	-	-
ERZURUM %63	37,8	2	43,8	2	56,5	3	20,5	1	6,4	-	6,3	-	3,1	-	1,0	-	15,2	1
GAZİANTEP %64	61,2	4	29,3	1	19,1	1	25,7	1	17,9	1	7,6	-	1,2	-	-	-	3,1	-
GİRESUN % 65	40,0	3	34,5	2	10,9	-	25,4	1	3,7	-	10,0	-	-	-	1,1	-	-	-
GÜMÜŞHANE %66	15,2	1	28,6	2	19,3	1	3,9	-	1,3	-	2,0	-	-	-	-	-	8,6	-
HAKKÂRİ %69	10,0	1	9,8	-	5,5	-	7,5	-	0,7	-	0,1	-	-	-	-	-	-	-
HATAY %	56,1	4	32,1	2	7,5	-	21,5	1	9,7	-	7,5	-	2,7	-	-	-	08	-
İSPARTA %66,5	11,8	-	52,6	4	6,0	-	9,7	-	2,3	-	1,3	-	0,6	-	-	-	-	-
İÇEL %69	75,2	4	56,3	2	5,2	-	29,9	1	3,3	-	13,3	-	6,3	-	0,8	-	-	-
İSTANBUL %	499,0	20	290,0	11	85,4	3	75,7	3	28,7	1	18,8	-	15,1	-	3,8	-	4,9	-
İZMİR %64	224,7	9	200,6	8	21,0	-	39,8	1	11,9	-	5,5	-	3,5	-	1,4	-	1,1	-
KARS %65	78,8	5	26,2	1	13,5	1	23,4	1	9,8	-	4,3	-	0,7	-	-	-	0,7	-
KASTAMONU %49	28,9	2	52,5	3	8,1	-	14,	-	18,7	1	9,1	-	-	-	3,8	-	1,6	-
KAYSERİ %63	38,8	2	45,3	3	27,9	1	8,5	-	29,8	1	12,4	-	1,5	-	2,1	-	1,2	-
Kırklareli KIRSEHİR %70	36,6	2	35,1	1	2,1	-	6,4	-	2,1	-	1,2	-	-	-	-	-	-	-
KIRSEHİR %68	17,7	2	8,5	1	7,9	-	7,2	-	3,5	-	4,3	-	-	-	3,0	-	7,9	-
	73		52		13		11		4		-		-		-		1	

(devam)

İller ve Oylamaya katılma oranı	P a r t i l e r																	
	CHP		AP		MSP		DP		CGP		MHP		TBP		MP		Bağıl	
	Oy s.	M	Oy s.	M	Oy s.	M	Oy	M	Oy	M	Oy	M	Oy	M	Oy	M	Oy	M
KOCAELİ %62,6	39,4	2	28,7	2	21,8	1	11,8	-	4,5	-	1,4	-	0,9	-	0,5	-	04	-
KONYA %65	74,8	4	48,2	2	59,2	3	121,4	6	34,3	1	14,3	-	-	-	3,8	-	1,6	-
KÜTAHYA %58	21,6	1	53,5	3	17,8	-	18,0	1	6,1	-	4,1	-	1,7	-	1,2	-	-	-
MALATYA %68	64,7	4	20,0	1	29,2	1	6,6	-	6,7	-	2,6	-	2,7	-	-	-	13,2	-
MANİSA %67	81,9	3	110,1	5	24,1	1	28,3	1	4,7	-	7,6	-	1,5	-	1,3	-	0,6	-
MARAS %64	51,0	3	27,7	1	41,2	2	14,3	1	1,9	-	5,2	-	-	-	-	-	0,5	-
MARDİN %72	24,4	1	23,9	1	16,6	1	24,0	1	14,2	1	0,5	-	-	-	-	-	27,8	1
MUĞLA %68	44,4	2	45,7	2	4,5	-	23,2	1	6,2	-	1,5	-	-	-	-	-	0,1	-
MUŞ % 70	11,0	1	6,6	1	10,3	1	4,3	-	4,5	-	0,3	-	0,1	-	-	-	24,8	1
Nevşehir %62	15,5	1	21,3	1	11,0	1	2,0	-	3,2	-	3,2	-	-	-	1,3	-	0,7	-
NİĞDE %60	24,2	1	27,4	2	12,3	-	26,1	2	8,3	-	12,6	-	-	-	-	-	-	-
ORDU %66	50,5	3	26,9	2	12,0	-	35,9	2	5,8	-	8,4	-	1,5	-	-	-	27,2	1
RİZE %69	30,3	2	29,3	1	21,2	1	12,1	-	2,1	-	2,2	-	-	-	0,4	-	-	-
SAKARYA %64	33,7	2	29,9	2	24,7	1	28,4	1	4,6	-	3,3	-	-	-	0,3	-	0,7	-
SAMSUN %71	75,3	4	93,6	4	32,7	1	25,1	1	6,4	-	4,7	-	3,8	-	16,0	-	-	-
SIİT %68	12,6	1	14,2	1	-	-	9,5	-	20,6	1	0,3	-	-	-	-	-	-	-
SİNOP %60	22,1	2	17,7	1	5,5	-	9,6	-	3,1	-	5,2	-	-	-	9,5	-	-	-
SİVAS %68	63,2	3	32,4	2	49,5	3	12,8	-	3,6	-	8,6	-	20,8	1	-	-	1,1	-
Tekirdağ % 62	31,7	2	36,7	2	2,9	-	7,6	-	10,8	-	1,5	-	-	-	-	-	-	-
TOKAT %71	49,9	3	31,8	2	28,4	1	21,7	1	7,0	-	8,1	% 11,4	-	-	-	-	5,6	-
	45		37		18		18		3		-		1		-		3	

İller ve
Oylamaya
katılma
oranı

P a r t i l e r

CHP		AP		MSP		DP		CGP		MHP		TEP		MP		Bağım	
Oy s.	M	Oy s.	M	Oy s.	M	Oy	M	Oy	M	Oy	M	Oy	M	Oy	M	Oy	M

TRABZON
%72

61,6	4	44,9	2	26,4	1	27,9	1	8,4	-	6,1	-	-	-	1,0	-	-	-
------	---	------	---	------	---	------	---	-----	---	-----	---	---	---	-----	---	---	---

TUNCELİ
%60

33,0	2	6,7	-	1,2	-	-	-	0,2	-	0,2	-	0,2	-	-	-	-	-
------	---	-----	---	-----	---	---	---	-----	---	-----	---	-----	---	---	---	---	---

URFA
%59

36,6	2	42,6	3	22,0	1	21,7	1	2,3	-	1,1	-	-	-	-	-	-	-
------	---	------	---	------	---	------	---	-----	---	-----	---	---	---	---	---	---	---

UŞAK
%55

23,7	2	20,0	1	3,8	-	7,5	-	5,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
------	---	------	---	-----	---	-----	---	-----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

VAN
%73

10,1	-	21,6	1	6,7	-	1,3	-	50,8	3	0,6	-	-	-	-	-	5,7	-
------	---	------	---	-----	---	-----	---	------	---	-----	---	---	---	---	---	-----	---

YOZGAT
%63

35,5	2	22,4	1	28,0	1	20,0	1	8,5	-	14,0	1	-	-	-	-	-	-
------	---	------	---	------	---	------	---	-----	---	------	---	---	---	---	---	---	---

ZONGULDAK

101,0	4	97,1	4	20,8	1	17,5	-	8,5	-	4,1	-	-	-	-	-	-	-
-------	---	------	---	------	---	------	---	-----	---	-----	---	---	---	---	---	---	---

TÜRKİYE SOSYAL TÜSTAN AYASTIRMA VAKFI

Milliyetçi Demokrasi Partisi

Başkan:Turgut Sunalp

Genel sekreter:Doğan Kasaroğlu

Genel başkan yardımcısı: Namık Kemal Şentürk

Muvazaa partisi olarak kuruldu: Temel felsefesi:12 Eylül'ün temel felsefesini sürdürmek (Sunalp,21 Ekim 1983 Milliyet)

6 Kasım 1983 seçimlerine girerken 60 eski parlamenter,39 Danışma Meclisi üyesi MDP'den aday adayı oldu.

6 Kasım 1983 genel seçimlerinde aldığı oy:

25 Mart 1984 yerel seçimlerinde aldığı oy: 1.258.654 (% 8,757

Kazandığı üyelik: 99 (İl genel meclisi üye seçimleri)

Belediye başkanlığı ve meclis üyeliği: 542.091(% 5.44)

Kazandığı başkanlık sayısı:106

Milliyetçi Demokrasi Partisi

Başkan:Turgut Sunalp

Genel sekreter:Doğan Kasaroğlu

Genel başkan yardımcısı: Namık Kemal Şentürk

Muvazaa partisi olarak kuruldu: Temel felsefesi:12 Eylül'ün temel felsefesini sürdürmek (Sunalp,21 Ekim 1983 Milliyet)

6 Kasım 1983 seçimlerine girerken 60 eski parlamenter,39 Danışma Meclisi üyesi MDP'den aday adayı oldu.

6 Kasım 1983 genel seçimlerinde aldığı oy:

25 Mart 1984 yerel seçimlerinde aldığı oy: 1.258.654 (% 8,757

Kazandığı üyelik: 99 (il genel meclisi üye seçimleri)

Belediye başkanlığı ve meclis üyeliği: 542.091(% 5.44)

Kazandığı başkanlık sayısı:106

Doğru Yol Partisi

24 Nisan 1983 siyasi partilerin kurulmasına izin verilmesinden sonra kuruldu. 2 Eylül 83'de 6 Kasım 1983 seçimlerine girmesi kurucu üyelerini tanımlanmadığı gerekçesiyle reddedildi.

25 Mart 1984 yerel seçimlerine katıldı.

Aldığı oy: 2.344.131 (% 13,25) Kazanılan üyelik: 188 (il genel)
Belediye başkanlığı: 1.179.082 (% 11.85) (238 başkan ve meclis üy)
Amblemi: gri renkli bir yolda yürüyen adam silueti.

DYP :23 Haziran 1983'de 34 kurucu üye ile tüzel kişilik kazandı
6 Nisan 1984'de kapatılması istemiyle Anayasa mahkemesinde dava açıldı. 28 Eylül 1984 günü (dava 5 ay 22 gün sürdü) Anayasa mahkemesini kapatılmasına gerek olmadığı kararına vardı.

Genel başkan :Yıldırım Avcı

Genel başkan yardımcıları: Gökberk Ergenekon,Nazif Kocayusufpaşa oğlu

BTP'den katılım : 20 Mayıs 1983'de kurulan ve 31 Mayıs 1983'de MGK'nın 79 sayılı kararıyla kapatılan Büyük Türkiye Partisi'nin 62 kurucusundan 32'si (26.11.1984'de) doğrudan yönetime katılarak DYP ile bütünleşti.

16.12.1984: Yeni katılanlarla birlikte Ankara'da Büyük Danışma Toplantısı nı yaptı.

Doğru Yol Partisi

24 Nisan 1983 siyasi partilerin kurulmasına izin verilmesinden sonra kuruldu. 2 Eylül 83'de 6 Kasım 1983 seçimlerine girmesi kurucu üyelerini tanımlanmadığı gerekçesiyle reddedildi.

25 Mart 1984 yerel seçimlerine katıldı.

Aldığı oy: 2.344.131 (% 13,25) Kazanılan üyelik: 188 (il genel Belediye başkanlığı: 1.179.082 (% 11.85) (238 başkan ve meclis ü)

Amblemi: gri renkli bir yolda yürüyen adam silueti.

DYP :23 Haziran 1983'de 34 kurucu üye ile tüzel kişilik kazandı 6 Nisan 1984'de kapatılması istemiyle Anayasa mahkemesinde dava açıldı. 28 Eylül 1984 günü (dava 5 ay 22 gün sürdü) Anayasa mahkemesini kapatılmasına gerek olmadığı kararına vardı.

Genel başkan :Yıldırım Avcı

Genel başkan yardımcıları: Gökberk Ergenekon,Nazif Kocayusufpaşa oğlu

BTP'den katılım : 20 Mayıs 1983'de kurulan ve 31 Mayıs 1983'de MGK'nın 79 sayılı kararıyla kapatılan Büyük Türkiye Partisi'nin 62 kurucusundan 32'si (26.11.1984'de) doğrudan yönetime katılarak DYP ile bütünlendi.

16.12.1984: Yeni katılanlarla birlikte Ankara'da Büyük Danışma Toplantısı nı yaptı.

DSP

Basında 1983 yılı sonlarında adı geçmeye başladı.

Öncelebi bir "İrtibat veyx geçici yazışma merkezi" duyuruldu.

Daha sonra bu "Kuruluş hazırlıkları "ürosu" adını aldı.

DSP sözcüsü ya da kurucu adayı olarak şimdiye kadar adı geçenler:

Cahit Ülkü, Murtaza Çelikel(sanayici), Halil Tunç (Türkis eski başkanı-1984 başlarında zağlık nedeni ile çekildiğini açıklandı),

Dr.Sedat Akman (eski CHP milletvekili),Celal Türkoğlu, İsmail

Hakkı Aydınoğlu(Merkez Bankası eski gxx başkanı) Haluk Özgdalga,

Ali Ekber Eren,Rahşan Ecevit.

Prorgam taslağı bölüm bölüm basına veriliyor. Dosyada parçaları var

TÜSTAV
TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

DSP

Başında 1983 yılı sonlarında adı geçmeye başladı.

Öncelebi bir "İrtibat veyx geçici yazışma merkezi" duyuruldu.

Daha sonra bu "Kuruluş hazırlıkları Bürosu" adını aldı.

DSP sözcüsü ya da kurucu adayı olarak şimdiye kadar adı geçenleri: Cahit Ülkü, Murtaza Çelikel(sanayici), Halil Tunç (Türkiye eski başkanı-1984 başlarında zağlık medeni ile çekildiğinx açıklandı), Dr.Sedat Akman (eski CHP milletvekili), Celal Kürkoğlu, İsmail Hakkı Aydınoğlu(Merkez Bankası eski başkanı) Haluk Özgdalga, Ali Ekber Eren,Rahşan Ecevit.

Prorgam taslağı bölüm bölüm basına veriliyor. Rosyada parçaları var

Ankara 18 Mayıs 1986

BÜLENT ECEVİT'İN
DEMOKRATİK SOL PARTİ
TOPLANTISINDAKİ KONUŞMASI

Sayın Demokratik Sol Partililer,

Beni üye yazamazsınız, aday gösteremezsiniz, bana bir görev veremezsiniz. Bunların hepsi yasak.

Ama bana bugün çok değerli bir şey veriyorsunuz, toplantınızda konuşma hakkı veriyorsunuz. Sizlere teşekkür ederim.

Benim için önemli olan, Türkiye'nin demokratikleşmesine, demokratik sol hareketin gelişmesine, demokratik sol düşüncenin yayılmasına katkıda bulunabilmek...

Bunları konuşup yazarak da yapabilirim. İlle siyasetin içinde bulunmam gerekmez.

Konuşup yazmanın tümüyle yasak olduğu dönemde de, bedelini ödeyerek, konuşup yazdım. Ama, bundan bir yıl önceye kadar, söylediklerimden yazdıklarımın çoğunu kendi ülkemde yurttaşlarıma duyuramıyordum.

Bir yıldır, basın yoluyla olsun, duyurabiliyorum. Bunu, rejimin çerçevesinde bir genişleme olmadığı hâlde, Türk halkının, ülkemizde ortamı

adım adım özgürleştirmesi sağladı.

Demokrasiye giden yolda daha birçok engeller var, fakat o engeller de halkla aşılabacak.

Altı yıldır ilk kez, kendi yurtdışında, yurttaşlarımla, böyle büyük bir toplantıda yüzyüze konuşabilmeme de, halkın kurduğu parti, Demokratik Sol Parti, olanak sağlamış oluyor.

Elim kalem tuttukça, dilim dudağım oldukça, konuşup yazmak, benim için bir borçtur. Neden ve kimlere borçtur?... Bunu, en iyisi, bir şiirle anlatmaya çalışayım.

Büyük sosyal demokrat önder Olof Palme'nin cenaze töreninde bir genç kızın okuduğu şiir... Helga Henschen adlı bir ozan yazmış. Şiirin Türkçesi şöyle:

konus
dudakların varken daha

sözcükler güneş
sözcükler ırmak olur

kapılar açılır sözcüklerle
köprüler kurulur

silâh gibi kuşananlar
çoğaldıkça sözcükleri
sonu gelir zalimlerin

konus konuş
dudakları varken
konuşmuş olanlara
borcundur konuşmak

3.

Benim de "dudaklarım varken daha" konuşmak, tarih boyunca, doğru ve gerçek bildiklerini, en ağır baskılar altında açıklayıp yayabilmek için konuşmuş olanlara borcumdur.

İnsanlık için özgürlük ve gelişme yolunu konuşup yazarak açmış olanlara, bu uğurda bazen canlarını vermiş olanlara borcumdur konuşmak.

Eşitlik uğrunda yirmi yılı aşkın süredir Güney Afrika zindanlarında yatan, susması karşılığında salıverilme önerilerini yıllardır reddeden ve, duvarların ardında da olsa, konuşup sesini dünyaya duyuran, Mandela gibi yürekli Afrikalı çağdaşlarıma borcumdur konuşmak.

Şilide Polonya'da, "zerlerine tanklarla panzerlerle yürünürken susmayan, konuşan özgürlük savaşçılarına borcumdur konuşmak.

Ben, Atatürk çağında, onun Cumhuriyeti gençliğe emanet eden sözleri bilinçaltıma işlenerek yetiştim. Gençliğini gerilerde bırakmış olsa da o emanetin sorumluluğunu ömür boyu taşıyacak bir kimse olarak, Atatürk'e borcumdur konuşmak.

12 Eylül döneminde, Atatürk'ün vasiyeti çiğnenir, Atatürk'ün kurduğu Parti ve başka kurumlar kapatılırken, Atatürk'ün sivilleştiirdiği yönetim askerileştirilirken de, o borcu vicdanımda duyduğum içindir ki, yasaklara karşın konuşup yazdım, bedelini de seve seve ödedim.

4.

Yurdumda ezilenlere, sömürülenlere, hakları özgürlükleri ellerinden alınanlara borcumdur konuşmak.

Çift sürececek dermanı bırakılmadığı için çiftini çubuğunu elden çıkartmak zorunda kalan Türk köylüsüne; tüm hakları çiğnenip emeği ucuzlaştırılarak, yerli ve yabancı sermayenin sömürüsüne sunulan Türk işçisine borcumdur konuşmak...

Konuşmak, bir bakıma, benim kendi kendime de borcum...

Çünkü eğer 1960'larda Çalışma Bakanı olarak gerçekleşmesine katkıda bulunduğum işçi haklarının çiğnenip geçilmesi karşısında suskun kalırsam, kendi kendimi inkâr etmiş olurum.

Yaşamımı adadığım demokrasinin kolu kanadı yolunurken suskun kalırsam, boşuna yaşamış olurum.

Yirmi yılı aşkın süredir emek verdiğim demokratik sol birikim, fazılarınca, 12 Eylül düzeninin kazanında sulandırılırken konuşmazsam, onca emeği boşuna vermiş olurum.

Demokratik Sol Parti, demokratik sol harekete hakkını verecek ve onu halkın önderliğinde geliştirecek biçimde yapılıyor. Bu harekete borcum olan bir konuşmayı da, şimdi, Demokratik Sol Partinin bir konuğu olarak, bir halk toplantısında yapabildiğim için mutluyum.

Konuşma yazma hakkımı, düşüncelerimi açıkla-
ma hakkımı, bu hak elimden alındığında da kullan-
dım ve kullanırım. Çünkü bence bu, devleti yö-
netenlerin kısılabileceği bir siyasal hak değildir.
Bu, kimsenin dokunamayacağı bir insanlık hakkıdır,
Çünkü insanı insan yapan, insanı başka yaratık-
lara üstün kılan, uygarlığı ve kültür birikimini
sağlayan yetenek, düşüncelerini başkalarına
iletebilme yeteneğidir.

Elimden alınan siyasal haklarım için mücade-
le vermeye ise gerek görmüyorum. Bunu ön plana
çıkarmayı da doğru bulmuyorum. Çünkü Türk toplu-
munun çok geniş kesimlerini etkileyen siyasal
yasaklar gölünde, bana uygulanan yasaklar, ancak
bir damladır.

Kimlerin siyasal hakları nasıl ve ne ölçüde
kısılmıştır Türkiye'de, birkaç örnekle hatırlat-
mak isterim:

- * Okuyan gençliğin partilere üye olması
yasaktır.
- * Öğretim üyelerinin siyasal yaşama katkıda
bulunmaları yasaktır.
- * Gençliklerinde, ufak tefek suçlardan,
toplam bir yıla mahkûm olmuş yurttaşlarımız,
ömürleri boyunca, seçilme hakkından yoksun-
durlar.

* Başbakan, iş adamı olan partili milletvekili arkadaşlarını, milletvekiliyken de işlerine devam teşvik ediyor. Ama bir sendika yöneticisi, hattâ bir sendikanın ortak olduğu bir kooperatifin yöneticisi, milletvekili seçilecek olsa, sendikadaki veya kooperatifdeki görevini bırakmak zorundadır. Yani,  alışan halkın örgüt temsilcilerine milletvekilliği yasaktır.

* Partilerin köylerde mahallelerde örgütlenip halkla içiçe çalışmaları yasaktır.

Partilerin toplumsal örgütlerle ilişki kurmaları da yasaktır.

* Toplumsal örgütlerin, o arada sendikaların, meslek kuruluşlarının, siyasal sayılabilecek konularda görüş açıklamaları yasaktır. Öyle ki Ziraat Odaları Birliği, Zirat Mühendisleri Odaları Birliği, buğday taban fiyatını eleştirecek olsa; Tabipler Odaları Birliği idam cezasının kaldırılmasını önerecek olsa,

"siyaset yaptıkları" gerekçesiyle, haklarında soruşturma kovuşturma a ılmaktadır.

* Toplumsal örgütlerin izin almadan basın toplantısı düzenlemeleri yasaktır.

* Birkaç  niversite  ğrencisi, bir araya

gelip, öğrenim veya yaşam koşullarıyla ilgili bir dilekçeyi Üniversitenin yetkili organına verecek olsalar, haklarında, topluca kıyama kalkışmışlar gibi, kovuşturma açılır.

* Aama görevlilerinin, öğretmenlerin örgütlenmeleri yasaktır.

* Köylü için kurulmuş olsa bile, bir derneğin, köylerde şube açması yasaktır.

Bunlar ve benzeri yasaklar sınırlamalar bir araya geldiğinde, Türkiye'de siyasetin, bir avuç profesyonel politikacı dışında, bütün topluma yasak olduğu görülür.

Ben, önceliği, geniş toplum kesimlerinin siyasal hakları, hattâ meslekî hakları üzerindeki bu kısıntıların kaldırılması için mücadele veriyorum.

Zaten bir insan veya kuruluş, eğer gerçekten özgürlük ve demokrasi istiyorsa, önceliği toplumun haklarına ve özgürlüklerine vermek zorundadır.

Ancak başkalarının, hattâ karşıtlarının, hattâ -"düşman" deyimini sevmem ama- düşmanlarının hakları ve özgürlükleri için de mücadele edenler, gerçekten demokratırlar ve demokrasiye gerçekten katkıda bulunabilirler.

8.

Özgür kişilikli bir insanın, özgür yaşamak isteyen bir insanın, kendi özgürlüğünü toplumun özgürlüğünden soyutlayamayacağını, en özlü bir dille, Atatürk anlatmıştır. 1921'de, Kurtuluş Savaşı sürerken verdiği bir demeçte şöyle demiştir Atatürk:

"Hürriyet ve istiklâl benim karakterimdir.... Ben şahsen bu evsafa çok ehemmiyet veririm, ve bu evsafın kendimde mevcudiyetini (varlığını) iddia edebilmek için, milletimin de aynı esvaf ile muttasıf olmasını (aynı nitelikleri taşımasını) şart ve esas bilirim".

Özgürlük, bencillikle bağdaşmaz. Bu, kişiler için olduğu kadar, partiler için de, meslek kuruluşları için de, toplum kesimleri için de doğrudur.

Bazı varsayımlarla ve örnekler^{le} açıklamaya çalışayım...

Bir sağcı veya solcu parti, iktidara geldiğinde, kendi istediği düzeni kursa, kendi düşüncelerini dilediği gibi açıklayabilme özgürlüğünü kendi kendine tanıyıp kullansa, ama bu özgürlüğü, başkalarına, o arada karşıtlarına tanımasa... "Önemli olan benim özgür olmam; bana karşı olanların düşünceleri ise muzırdır; onlara özgürlük tanımak sakıncalı olur" dese, ve öyle davranrsa, ne olur?

Demokratik denetim işlemez olur; keyfî yönetim ve baskı giderek ağırlaşır yaygınlaşır; bunun sıkıntısını, yalnız başkaları değil, iktidardaki partinin kendi yandaşları da çekmeye başlarlar; ve, fırsat bulunduğu, yönetime başkaları el koyar; özgürlüğü kendi tekellerine alanlar da özgürlükten yoksun kalırlar.

Bunun dünyada çok örnekleri görülmüştür.

Yalnızca kendi haklarıyla özgürlükleriyle ilgilenmenin, toplumsal örgütler ve toplum kesimleri için de benzer sonuçlar verdiğini ise, son yıllarda, kendi ülkemizde yaşadık ve yaşamaktayız.

Örneğin, basının ve politikacıların sesi kısıılırken, işçi sendikalarından bir tepki gelmedi. Çünkü sendikalara, yıllarca, "siz kendi işinize bakın, kendi toplu sözleşmelerinizle ilgilenin, gerisine karışmayın" telkini yapılmıştı. Hattâ, politikacılarla ilgili olarak, bazı sendikacılar, "oh olsun, onlar da bunu hak etmişti" havasına girdiler.

Fakat hemen ardından ne oldu?.. Sendika özgürlüğü de, toplu sözleşme ve grev hakları da fiilen işlemez duruma getirildi.

İşçi hakları kaldırılır, işlemez duruma getirilirken, üniversitelerden ses çıkmadı. Sonuç ne oldu?.. Üniversitelerin de özerkliği kaldırıldı.

Üniversitelerin özerkliği kaldırılırken meslek kuruluşları suskun ve seyirci kaldılar. Sonuç ne oldu?.. Meslek kuruluşlarının da hakları özgürlükleri büyük ölçüde kısıldı.

Tüm bu kesimlerin ve kuruluşların hakları, özgürlükleri, özerklikleri kaldırılır veya kısıılırken, iş çevreleri hiç rahatsız olmadılar. hattâ belki "iyi oldu, memlekete sükûnet geldi" diye düşündüler. Hele sendika özgürlükleri, işçi hakları ayaklar altına alınırken, bir çoğu, sevinçlerini de açığa vurdular. Fakat şimdi ne görüyoruz?.. Ticaret ve sanayi odalarının da hakları özgürlükleri kısıılıyor ve bu kuruluşları iktidara uydulaştırıcı yasal düzenlemeler getiriliyor.

Türk toplumunu bölerek yönetmeyi gelenekleştirmiş çevrelerin oluşturduğu kültür ortamında, bazı "atasözleri" türemiştir:

"Beni sokmayan yılan bin yaşasın";

"Her koyun kendi bacağından asılır";

"Gemisini kurtaran kaptandır.",

gibi...

Eğer "beni sokmayan yılan bin yaşasın" dersem, sırası gelince, o yılan, beni de sokar.

"Her koyun kendi bacağından asılır" diyenler, bireyselci, ferdiyetçi olduklarını sansalar bile, kendileri de bir sürünün koyunları durumuna

düşerler ve, sürüdeki her koyunun başına ergeç gelen akıbet, onların da başına gelir.

Gemisini kurtarmakla yetinip başkalarının yardımına koşmayan kaptan, günün birinde, kendi gemisi zor duruma düştüğünde, yardımına gelecek kimse bulamıyabilir.

Bu örnekler gösteriyor ki, demokrasi ve özgürlük bencillikle bağdaşmaz. Demokrasi bir uzlaşma ve dayanışma rejimidir. Üstelik, yalnız yandaşların değil, gereğinde karşıtların da, haklar ve özgürlükler için dayanışmasıyla yaşayan rejimdir.

Buradan, anayasa sorununa gelmek istiyorum. Eğer bir ülkede çoğulcu demokrasi varsa veya var olması isteniyorsa, sağla solun, ekonomide, sosyal politikada, kültür politikasında, dış politikada aynı görüşleri paylaşmaları gerekmez. Bu konularda, yalnız sağla sol arasında değil, sağın kendi içinde ve solun kendi içinde de ayrılıklar bulunması doğaldır. Bu gibi konularda ayrı düşünenlerin, ayrı ayrı örgütlenip partileşerek, biribirleriyle mücadele etmeleri de doğaldır.

Ama demokrasiyi yaşatabilmek için, o mücadelelerin en gergin dönemlerinde bile, mücadele

ettiklerinin de haklarına özgürlüklerine sahip çıkmak zorundadırlar; yoksa, demokrasi çöker, ve kendi hakları özgürlükleri de yok olup gider.

Yine demokrasiyi yaşatabilmek için, birçok konularda ayrı düşünenlerin, hattâ birbirlerine tam karşıt olanların, devlet felsefesinde ve demokrasinin tanımı ve kuralları üzerinde, uzlaşıp anlaşmaları gerekir.

Sağın veya solun uç kesimlerinde demokrasiye yatkın olmayanlar veya böyle bir uzlaşma istemeyenler çıkabilir. Demokrasi, şiddete başvurmamaları koşuluyla, onlara da yaşama hakkı, söz hakkı, örgütlenme hakkı tanıyan rejimdir.

Ama, bir yandan demokrasiye karşı olanlara bile bu olanaklar tanınırken, bir yandan da, demokrasinin kendi kendini koruyup yaşatabilmesi gerekir.

Genellikle geniş toplum kesimlerini temsil eden demokratik sağla demokratik solun, devlet felsefesinde, demokrasinin tanımında ve kurallarında anlaşabilmeleri ve dayanışma içinde olabilmeleri, bunu sağlamaya yeter.

Eğer demokratik sağla demokratik sol, demokraside anlaşamamışlarsa, devleti veya demokrasiyi yaşatabilmek için başka konularda uzlaşımları gerektiği zaman, onu da başaramazlar.

Üstelik, kendileri çoğunlukta olsalar bile, dümeni, giderek, sağın da solun da sivri uçlarına kaptırırlar. Bu sivri uçlar, onları sürekli kutuplaşmaya ve çatışmaya zorlar.

Ama eğer demokratik sağla demokratik sol, demokraside anlaşabilmişlerse, bunun tam tersi olur; her iki kanadın da sivri uçları, ister istemez, merkeze doğru çekilirler ve, giderek, sivriliklerini yitirirler. Yitirmezlerse, zaten, eriyip giderler.

Demokraside anlaşıp birleşebilmek, öncelikle, anayasada uzlaşıp birleşmeyi gerektirir.

Şimdi, böyle bir uzlaşma eğiliminin filizlenmeye başladığı bir dönemdeyiz.

1982 Anayasası, ulusal iradeyi yansıtan bir anayasa değildir. Ulusal iradeyi yansıttığını düşünmek kendi kendini aldatmak olur. Halkoylamasında Anayasaya yüzde doksanın üstünde "evet" oyu çıkmış olması da bir anlam taşımaz. Tartışma özgürlüğünün bulunmadığı, ulusal iradenin baskı altına alındığı hemen her ülkede, bu tür oylamalar, aynı sonucu verir.

1982 Anayasası halkoylamasına sunulurken, karşı görüşlerin açıklanması engellenmiştir; hele bir aşamadan sonra tümüyle yasaklanmıştır. O aşamaya kadar çok sınırlı ölçüde açıklanabilen karşı görüşler de, ancak, halkın küçük bir kesimine

ulaşabilen gazete sütunlarında kalmıştır. Radyo, televizyon ve alan veya salon toplantıları, Anayasaya karşı ^{çıkan} görüşlere sınırlı kapalı tutulmuştur.

Anayasa için "evet" propagandası teşvik edilmiş, ama "hayır" propagandası yasak edilmiştir. "Hayır" denmesi telkininde bulunanlar gözaltına alınmış, hapse atılmıştır.

Üstelik, Anayasaya "hayır" oyları ağır basarsa, askerlerin yönetimden gitmeyeceği resmen açıklanmıştır. Bu durumda, birçok kimse, askerin yönetimden bir an önce uzaklaşması ve asıl görevine dönebilmesi için, Anayasaya "evet" oyu vermiştir.

Ayrıca, Anayasa oylamasından önce, iki yıl süren tek yanlı yoğun bir propagandayla, kargaşadan ve şiddet eylemlerinden 1961 Anayasasının sorumlu olduğu, onun tersi yönde bir anayasa hazırlanması gerektiği yayılmış; kamuoyunu ona göre koşullandırmak için, terör şokundan da yararlanılarak, elden gelen yapılmış ve bazı gerçekler gözden saklanmıştır.

Gençliğin ancak küçük bazı kesimlerinin, o da belirli çevrelerce kışkırtılarak, katıldığı şiddet eylemlerinde, tüm gençlik suçlu gibi gösterilmiştir. Gençliğin şiddet eylemlerine sürüklenmesinin sorumluluğu da, büyük ölçüde, Üniversite özerkliğinin üstüne yıkılmıştır.

Oysa, sağ şiddet eylemlerinin merkezi

olan bir üniversiteyle, sol şiddet eylemlerinin merkezi olan bir üniversite, özerk değildiler. Hükümet denetimi altındaydılar.

Şiddet eylemleri, üniversitelerden çok, öğretmen yetiştiren okullarda, bazı liselerde ve öğrenci yurtlarında yoğunlaşmıştı. Bunların da hiçbiri özerk değildi. Hepsi ilgili bakanlıkların yönetimindeydi.

Bu açık gerçeklerin kamuoyuna hatırlatılması engellenmiştir.

Yine gençlik eylemlerinden, üniversite özerkliğinin yanı sıra, partilerin gençlik kolları sorumlu tutulmuştur. Oysa partilerin gençlik kolları şiddet eylemlerinin tümüyle dışındaydı. Ancak partiler dışında örgütlenen bazı gençlik kesimleri şiddet eylemlerinin içine sürüklenmişti.

Bu gerçek de gözlerden saklanmıştır.

Yine Anayasa oylaması öncesinde, yürürlükteki 1961 Anayasasının ve yaşaların, iç güvenlik konusunda devlete gerekli yetkileri tanımadığı, yoğun bir kampanya ile, öne sürülmüştür.

Oysa, 12 Eylül'den önce, 20 ay, iki ayrı hükümet döneminde, ülkenin büyük bölümü sıkıyönetim altındaydı. Sıkıyönetimin de sınırsız denebilecek kadar geniş yetkileri vardı. Polis atamaları bile sıkıyönetimin yetkisindeydi.

11 Eylülle 12 Eylül arasında, sıkıyönetimin yetkilerinde hiçbir değişiklik olmadığı hâlde, 11 Eylülle kadar sağlanamayan iç güvenlik, 12 Eylül'den itibaren nasıl sağlanabilmişti? Kamuoyunun bunu soruşturup tartışmasına da fırsat tanınmadı.

1982 Anayasası işte bu koşullar altında ve bu koşullandırmalar sürerken oylandı.

Onun için, bu Anayasanın ulusal iradeyi yansıttığı söylenemez.

Ulusal irade, ancak, yeni Anayasanın sonuçları uygulamayla ortaya çıktıkça ve tartışma ortamı genişledikçe belirebiliyor.

12 Eylül 1980 öncesinde anayasa konusunda anlaşamayan, birbirlerine karşıt tavır alan kesimlerin bile tümüne yakını, şimdi, bu Anayasayla demokrasi olamayacağına, hak ve özgürlüklerin gereğince kullanılamayacağına, devlet ve toplum yaşamında huzur ve istikrar sağlanamayacağına, keyfî yönetimin önlenemeyeceğinde anlaşıyorlar ve bu Anayasaya karşı olmakta birleşiyorlar.

Partilerden yalnızca Anavatan Partisi bu Anayasaya sahip çıkıyor. Yalnızca o "bu Anayasayı deldirtmem" diyor. Ama, iktidarda bulunmasaydı, herhâlde o da bu Anayasaya karşı olanlar arasında yer alacaktı. Kaldı ki, Anavatan Partisi iktidarı, "deldirtmem" dediği Anayasayı delik deşik

ediyor.

Bu Anayasaya karşı, bu Anayasanın karşısında,
geniş bir kamuoyu oluştuğuna göre, yeni bir
Anayasa üzerinde bir ulusal uzlaşma sağlama
olanağı, siyasal yaşamımızda ilk kez, ortaya
çıkmiş demektir. Bu olanağı zamanında ve tavında
değerlendirmek gerekir.

"Anayasa değişiklikleri"nden değil, "yeni bir Anayasa"dan söz ediyorum.

Gerçi bazı çevreler, o arada Sosyal Demokrat Halkçı Parti, yeni bir anayasanın gerekmediği, yürürlükteki Anayasada bazı değişikliklerle düzeltmelerle yetinilebileceği, yetinilmesi gerektiği görüşünde.

Bir bakıma, Sosyal Demokrat Halkçı Partinin bu noktaya gelebilmiş olması da bir aşama sayılabilir. Çünkü bu Partinin bazı önde gelenleri, yakın zamana kadar, ^{yani} birleşme aşamasında kamuoyunun zorlamasıyla, Anayasa değişikliklerinden söz etmeye başlayıncaya kadar, değişiklik üstünde durmaktan bile kaçınıyorlardı. Hattâ, bazıları,

- Madem ki yeni Anayasa yürürlükte, demokrasiye geçilmiş demektir!, diyerek, bu demokrasiyle bağdaşmayan Anayasayı, demokrasinin varlığına kanıt gibi gösteriyorlardı.

O bakımdan, şimdi, onların da, Anayasada

"değişiklik" ve "düzeltme" gereğinden söz etmeye başlanmaları sevindiricidir. Ancak yeterli değildir.

Eğer Türkiye'de gerçek bir demokrasi istiyorsak, bu Anayasanın gidip, bir başka Anayasanın gelmesi gerekir. Çünkü bu Anayasa bir totaliter devlet anlayışı üzerine kuruludur.

Anayasa kampanyası sırasında en yetkili ağızlardan yapılmış olan bazı açıklamalar da bunu doğrulamakta idi.

Örneğin, Anayasa kampanyası sırasında, "ulus", onu oluşturan yurttaşların toplamı ve ortak varlığı gibi değil, o toplamın üstünde soyut bir kavram gibi gösterilmiştir.

Demokraside, devlet, insanlar için vardır. Bu Anayasada ise, tam tersine, insanlar devlet için var sayılmıştır. Kampanya süresince bu tür telkinler yapılmıştır.

Herkesin bazı hakları ve özgürlükleri bulunduğu, ama herkesin, bu hakları ve özgürlükleri, kendi iradesiyle, devlete devretmesi gerektiği öne sürülmüştür.

Demokraside eşitlik temel kuraldır. Oysa bu Anayasayı tanıtmaya kampanyası sırasında, yine en yetkili ağızlardan, Allahın bile insanları eşit yaratmadığı, onun için devlet ve toplum düzeninde de eşitlik beklenemeyeceği belirtilmiştir.

Demokrasinin kesin gereklerinden biri, iktidarın, kişi hakları ve özgürlükleriyle, aynı zamanda toplumsal haklar ve özgürlüklerle sınırlanmasıdır. Oysa, yine Anayasa kampanyası sırasında, Türkiye'nin, yeni Anayasası ile, bu süreci tersine çevirdiği, hakların ve özgürlüklerin iktidarca sınırlanması çığırını açtığı, övünülecek birşeymiş gibi, vurgulanmıştır.

Bu ve benzeri görüşler ve açıklamalar, 1982 Anayasasının, totaliter bir devlet felsefesine dayandırıldığını açıkça göstermektedir.

Anayasanın içeriği de bunu kanıtlıyor.

Anayasa, iktidarın sınırlanmasında ulus adına görev üstlenmiş gibi gösterilen kurumları, büyük ölçüde iktidara bağımlı kılmıştır.

Peçimle gelmemiş asker kanadın ağırlık taşıdığı Millî Güvenlik Kurulu, Hükümete "tavsiye"lerde bulunan bir kurum olmaktan çıkarılmış; ve, kararları Hükümetçe "öncelikle dikkate alınması gereken" bir kurul durumuna getirilmiştir. Millî Güvenlik Kurulu, artık, görüşlerini ve kararlarını, Hükümete, "tavsiye" olarak sunmakta, "karar" olarak tebliğ etmektedir.

Cumhurbaşkanına ve Yüksek Askerî Şuraya, yargı denetimi dışında, sınırsız yetkiler tanınmıştır.

Bu Anayasa, parlamentonun gücünü ve yetki-

lerini büyük ölçüde sınırlamakta, ve Hükümete parlamentoyu aşan, (ölgede bırakan yasama yetkileri tanımaktadır.

Bu Anayasayla halkın yönetime örgütlü katılımı, hattâ yönetimi etkileyebilmesi yolları tıkanmıştır.

Partilerin, örgütlü toplum kesimleriyle, tüm ilişkileri kesilmiştir.

Yurttaşların siyasal haklarına aşırı sınırlamalar getirilmiştir.

Bazı Avrupa ülkelerinin yurttaşlarımıza vize zorunluğu uygulamasından haklı olarak yakınıyoruz; oysa bu Anayasa ile, iktidar, isterse, Türkiye'nin bir ilinden bir başka iline gidecek yurttaşlara bile, bir tür vize uygulaması getirebilir.

Fazla vaktinizi almıyayım; sanırım bu kadarı, 1982 Anayasasının, totaliter bir devlet felsefesini yansıttığını göstermeye yeter.

Bu durumda, bir sosyal demokrat partinin, bu Anasayada bazı değişikliklerle, rötuşlarla yetinilebileceği iddiası ciddiye alınamaz. Ya bu iddia ciddiye alınamaz, ya da bu iddiada bulunan partinin sosyal demokratlığı ciddiye alınamaz.

Demokratlığını bildiğim bazı Anayasa uzmanlarının, neredeyse, değiştirmeyi bile gereksiz

bulmalarını.
~~bulunuy~~/Anayasayı aşındırıp aşmakla yetinilebileceğini öne sürmelerini ise hiç içime sindiremiyorum.

Bu Anayasa elbette aşınıp aşılacaktır. Çünkü Türk Ulusu bu Anayasaya sığmayacak kadar demokrasiye alışmıştır.

Nitekim aşınmakta ve aşılmaktadır.

Ama yalnız demokrasi yönünde değil, demokrasiye daha ters düşen yönde de aşılip aşındırılmaktadır. Bunu yapan da iktidardır.

Anayasa sorununa yalnızca aşındırıp aşma yoluyla çözüm aramak, yani işi oluruna bırakmak, böylece Anayasayla uygulama arasındaki mesafeyi gitgide açmak, bir noktadan sonra, toplumda huzursuzluk yaratıcı, devlete içerde güveni dışarda saygıyı sarsıcı çelişkilere neden olur.

Nitekim bu tür çelişkiler şimdiden ortaya çıkmaktadır. Buna birkaç örnek verebilirim.

Ben, üzerimdeki tüm yasakların işlediği, konuşup yazdıklarımın kolay kolay yayınlanamadığı sıralarda bile, idam cezasının kaldırılmasını savurabiliyordum. o yüzden de başıma bir sorun açılmıyordu. Ama bundan birkaç ay önce, bildiğiniz gibi, Tabipler Odası Birliği Yönetim Kurulu, idam cezasını kaldırılmasını, meslekî ve insanî açıdan ileri süren bir öneride bulunacak oldu; hemen, kurul üyeleri hakkında, dava açıldı.

Eğer Birliğin Yönetim Kurulu Başkanı, birey olarak, kişi olarak, bu isteği öne sürmüş olsaydı, başına bir şey gelmeyecekti. Ama kurul olarak istendiğinde, bu istek "suç" sayıldı.

"Neden?... Çünkü, toplum patlama noktasına gelmesin diye, kişilerin konuşmasına, konuşup içlerini dökmesine müsamaha ediliyor; ama toplumdan topluca bir ses geldi mi, ondan tedirgin olunuyor. Çünkü sesler topluca yükselmeye başladı mı, giderek halkın yönetimdeki ağırlığının artacağı biliniyor. Oysa bu Anayasa, halkın, özellikle de örgütlü toplum kesimlerinin, yönetimden tümüyle dışlanmasını öngören bir anayasa-dır.

Bazı sendikacılar, 12 Eylül öncesinde açıkladıkları düşüncelerden ötürü, idam istemiyle yargılanıyorlar; ama o düşüncelerin daha ilerileri, bugün, halkın sağladığı özgürleşme ortamında, açığa vurulabiliyor. Buna karşılık, Abdülhamit döneminde bile görülmemiş bir uygulamayla, türküler sansür ediliyor.

Bir yandan, harcı, özü, demokrasiye bağlılık olan Avrupa Topluluğuna tam üyelik için başvur-maktan söz ediliyor; bir yandan da, Avrupa Topluluğunda sendikaların etkinliği gözardı edilip, işçi haklarına yeni yeni sınırlamalar getiriliyor.

Bunun yanı sıra, saygınlığına ve demokratlığına kimsenin toz konduramayacağı bir uluslararası sendika federasyonunun Genel Sekreteri, Türkiye'deki bir üye sendikanın seminerine gelmek istendiğinde, izin verilmiyor. Devlet olarak üyesi bulunduğumuz Uluslararası Çalışma Örgütünden bir temsilcinin de bu seminere katılması yasaklanıyor.

Millî Güvenlik Kuruluna, "karar"larını Hükûmete tebliğ etme yetkisi tanınırken, Sosyal Sigortalar Genel Kurulunun kırk küsur yıllık karar yetkilerini, daha demokrasiye geçilmeden tanınmış yetkilerini kısıcı, işçileri o yoldan da etkisizleştirici bir yasa tasarısı hazırlanıyor.

"Asacası, bugün ülkemizde, halktan gelen baskıyla, Anayasayı aşan özgürleşmeler var ama Anayasayı aşan özgürlük kısıntıları da var.

Hani televizyondaki meteoroloji haritasında, bir "parçalı bulutlu hava" simgesi vardır: Bir bulutun ardından güneş sıyrılmaya çalışıyordur. Bulutla güneş adetâ çekişme hâlindedir. Türkiye'de de şimdi, öyle bir durum var: Kamuoyu baskısının sağladığı olumlu gelişmelerle, yönetimden gelen olumsuzluklar, ileriye açılmalarla geriye dönüşler yarış hâlinde. Işıkla karanlık yarışıyor.

Yarışta ışık kazanacak. Bundan hiç kuşkusuz yok.

24.- 25.

Toplumun bunu sağlayabileceğini, başarabileceğini kanıtlamaya başlaması da, son derecede sevindirici bir gelişme... Tarihimizde ilk kez, haklar ve özgürlükler, yukardan verilmek, verildiği gibi de geri alınmak yerine, şimdi, toplumdan sürgün veriyor. Bundan kıvanç duymak gerekir.

Bir haptiden çıkışında yaptığım benzetmeyle, incecik otların kendi dirençleriyle kayaları yarıp günyüzüne çıkması gibi; toplumun istenci, iradesi de, yeni Anayasanın demokrasimiz üzerine, haklar özgürlükler üzerine, döktüğü betonu çatlatıp kendi yolunu açıyor.

Ama, bir noktadan sonra, o istence uygun bir Anayasa yapılmazsa, rejimin çerçevesi, halkın, toplumun istemine göre genişletilmezse, giderek artacak olan çelişkiler, yeni huzursuzluklara sürüşmelere neden olur. Bir ileri bir geri gidişler, zaman kaybına neden olur.

Geride gidişlerin ne ölçüye vardığına bir örnek vereyim...

Bundan yüzyıllı aşkın bir zaman önce, Osmanlı döneminde, Vali Mithat Paşa, Balkanlardaki bir Osmanlı ilinde, dünyanın en demokratik tarım kooperatifçiliği hareketlerinden birini başlatmıştı. 1980'lerin Türkiyesinde, Anavatan Partisi iktidarı döneminde ise, tarım kooperatifçiliği, bazı komünist ülkelerde bile eşi görülmeyecek ölçüde devlet sultası altına alındı.

Birkaç örnekle göstermeye çalıştığım bu gelişmeler, bu ileri - geri gidişler ortamını, artık, tutarlı bir demokrasi yönünde, düzene sokmanın zamanı gelmiştir.

Ergin Türk toplumu, belli ki, bu Anayasayla üstüne geçirilen rejim giysisine sığmıyor. Dikişleri sökülüyor giysinin...

Demokratik bir devlet ve toplum felsefesine dayanan, ve ulusal uzlaşmayı yansıtan bir Anayasa artık zorunlu olmuştur

* * *

Şimdiye kadar Türkiye'de anayasalar, yeterince ulusal iradedden ve uzlaşmadan kaynaklanabilmiş değildir.

Cumhuriyetin ilk Anayasası, tek partili dönemin koşulları içinde hazırlanmıştı.

1961 Anayasası gerçi özgürce tartışıldı; fakat o Anayasaya karşı olanlar, Anayasa kampanyası ve oylaması sırasında, gereğince örgütlenebilmiş ve özgür değillerdi.

1982 Anayasası ise, biraz önce belirttiğim gibi, ulusal iradenin kendini hiç duyuramadığı, daha doğrusu özgürce oluşamadığı bir ortamda, herkes susturularak oylandı.

1961 Anayasası, demokratik sol kesimi, daha soldaki kesimlerden bazılarını, ve siyasal

anlamda liberal eğilimlileri geniş ölçüde tatmin eden bir Anayasaydı. Ama, ulusal uzlaşmayı değil, kutuplaşmayı yansıtıyordu.

O yüzden, 1961 Anayasası, daha yürürlüğe konuşuyla birlikte, toplumda bir çekişme ve çatışma konusu oldu; ve, kendi içindeki kurumsal güvencelere karşın, ancak 19 yıl yaşayabildi. Östelik, yaşadığı kadarı da gereğince uygulanmadı.

Demek ki bir Anayasanın yalnızca yapısının ve içeriğinin demokratik olması yeterli değil; yapılış biçimi de demokratik olmalı!

Öte yandan, 1982 Anayasası, büyük ölçüde, 1961 Anayasasına yıllar boyunca karşı çıkmış olanların istekleri doğrultusunda hazırlandı. Bu Anayasa, biraz abartılmış biçimde de olsa, o kesimin 19 yıl savunmuş olduğu görüşleri, devlet ve rejim anlayışlarını yansıtmaktadır.

Ama 1982 Anayasası, 19 yılın özlemlerinden kâğıda, kâğıttan da yaşama aktarılınca, yıllarca böyle bir anayasanın özlemini çekmiş bulunanlar bile rahatsız oldular.

Demek ki yalnızca solu tatmin eden bir anayasa sola da yar olmuyor; yalnızca sağın isteklerine göre hazırlanmış bir anayasa ise sağı bile rahatsız ediyor.

Bu gerçeğin ortaya çıkması, hepimiz için, çok özerli bir deneyimdir, çok eğitici bir derstir.

O açıdan , tüm olumsuzluklarına karşın, daha doğrusu olumsuzlukları sayesinde, 1982 Anayasası, belirli bir işlev yerine getirmiş sayılabilir.

Demokrasi konusunda, devlet anlayışı konusunda, şimdiye kadar hep biribiriyle çatışmış, karşılıklı kutuplaşmış olan kesimler, şimdi, 1982 Anayasasının neden olduğu çileler ve çelişkiler karşısında, ilk kez, bir anlayış birliğine, bir uzlaşma zeminine yönelmiş bulunuyorlar.

Yine acı deneyimlerin sağladığı bir başka olumlu gelişme de şu: Rejim sorunuyla geçim sorununun biribirinden ayrılamayacağı kavranmış durumda artık...

Bugünkü Anayasa, aslında, 24 Ocak 1980 Kararlarının, o kararlarla uygulamaya konan ekonomik politikanın rejimi ve anayasası. Böyle bir rejim ve anayasa olmadan, halk sindirilmeden, toplum susuturulup "depolitize" edilmeden yani siyasetin dışına itilmeden, ve çalışanların hakları kısıp kaldırılmadan, o ekonomik politika yürütülemezdi. Yürütmekte direnilirse, böyle bir rejimin ve anayasanın geleceği, bana göre, belli idi. Nitekim 24 Ocakın ertesini

gününden başlayarak, bunu anlatmaya çalıştım. Ama o günlerin tozunda dumanında, anlatamadım.

Şimdi ise, anlatmaya gerek yok; hemen herkes artık bu gerçeği görüyor, kendi yaşamında duyuyor.

Bu gerçeği görmek istemeyenler, yalnızca, bu ekonomik politikayla sömürü ve kâr olanaklarını artırabilen bazı büyük sermaye çevreleri...

Bir de, bu gerçeği, herhâlde görmekle birlikte, görmezden gelenler var. Öyleleri arasında da Sosyal Demokrat Halkçı Parti yer alıyor. Tıpkı,

- Bu Anayasada bazı düzeltmeler yaparak demokrasiye erişebiliriz, dediği gibi,

- Bu ekonomik politikayı, daha iyi uygulayarak yürütebiliriz, diyor bu parti.

Anayasa konusunda da ekonomi konusunda da böyle bir yaklaşımın, sosyal demokratlıkla ilişkisini pek göremiyorum. Belki TİSİAD görebiliyordur.

Fakat önemli olan şu ki, artık halk, hattâ bazı sağcı partiler, bu Anayasayla da bu ekonomik politikayla da, demokrasi olamayacağını, toplumda huzuru sağlanamayacağını ve refahın yagınlaştırılamayacağını, her geçen gün, daha iyi değerlendiriyor.

Bu da, demokratik sağla demokratik sol arasında, rejim ve Anayasa bakımından, hattâ

belki bazı sosyal politikalar bakımından, uzlaşma olaneklerini artırıyor sanırım.

Tarihsel bir fırsat olan uzlaşma eğilimi, rejim konusunda ortak davranışa dönüşebilecek midir ve ulusal uzlaşmayı yansıtan bir demokratik anayasanın ortaklaşa hazırlanması gibi bir mutlu sonuca ulaşabilecek midir; demokratik sağ, bu konuda, kendi yan çevrelerinden gelen bazı engellemeleri aşabilecek midir? Henüz belli değil.

Ama Anayasa konusunda, anayasayla ve rejimle ilgili bazı temel konularda, eski karşıtların, yani demokratik solla demokratik sağın, bakış açılarının giderek birbirine yakınlaşması bile, umut verici bir gelişmedir; ve, umarım ki, ergeç, bazı somut sonuçlarını verecektir.

Belirli konularda, sağın da solun da, kendilerine özgü, birbirinden farklı, hattâ belki bağdaşmaz bazı amaçları ve politikaları olması doğaldır.

Hazırlanacak anayasa, bence, bu farklılıklara açık olmalıdır. Bir yandan bu farklılıklara açık olurken, bir yandan da, çoğunluğun yönetme yetkisiyle, azınlığın haklarını dengeli biçimde güvence altına almalıdır.

Uzlaşma, demokrasinin tanımında ve kurallarında aranıp sağlanmalıdır.

Spordeki kulüpçülük, politikadaki partiliktten daha duygusaldır, daha katıdır. Ona

rağmen, sporda yarışmalar, karşılaşmalar, bazı istisnai durumlar dışında, kavgasız olur.

Çünkü, oynanan oyunun, yapılan yarışın tanımında ve kurallarında takımlar anlaşmıştır.

Eğer tanıda ve kurallarda anlaşma olmasa; örneğin taraflardan biri grekoromen güreş tutarken, öbürü karate yapsa; biri Avrupa futbolü oynarken, karşı takım Amerikan futbolü oynamaya kalkışsa, her spor karşılaşması kavgayla biterdi.

Demokrasinin de kavgasız, kesintisiz ve topluma yararlı olabilmesi için, temel koşul, demokrasinin tanımında ve kurallarında anlaşmaktır.

Toplumdan kaynaklanan, daha demokratik bir anayasa ve rejim isteğini, yürürlükteki Anayasayı hazırlatmış olanların ve kendilerini ona sahip çıkmakla yükümlü sayanların da, olumlu bir gelişme olarak değerlendirmeleri beklenir.

Hele, dünün karşıtları arasında, bugün, bir uzlaşma ortamının belirmeye başlamasını sevinçle karşılamaları gerekir.

Türk toplumu, belli ki, konduğu yerde duramayacak, dur denilen yerde duramayacak kadar canlı, dinamik, değişimci, ilerlemeye yönelik bir toplum. Bu, kıvanç duyulacak bir şeydir. Dünyün karşıtlarını, şimdi, bir demokratik uzlaşmaya doğru yönlendiren de, yine Türk toplumdur.

* * *

Ne var ki, uzlaşma, yalnız istemekle olmaz. Uzlaşma aranırken, kutuplaşmayı körükleyici önlemlerden düzenlemelerden kaçınmak gerekir.

Cyssa, yürürlükteki seçim yasası, hele iktidarın yaptığı son değişikliklerden sonra, siyasette uzlaşmaya değil, kutuplaşmaya yol açacak niteliktedir. Başbakanın açıkça ve övünerek söylediği gibi, bu seçim yasası, Türkiye'yi iki partili sisteme zorlamaktadır.

Bu zorlamanın gerekçesi de "siyasal istikrar"dır.

İki partili sistem geçmişte, 1950-60 arası dönemde denendi. Fakat o dönemde ne istikrar ne de uzlaşma sağlanabildi. "enüz ideolojik ayrılıklar belirginleşmemiş olduğu hâlde, keskin bir kutuplaşma ortaya çıktı.

İki partili sistem olmazsa, partiler çoğalırsa, koalisyon zorunluluğu ortaya çıkıyormuş; koalisyonlarla da istikrar ve huzur sağlanamıyormuş!

Bu görüşün gerçekte hiç ilgisi yok.

Özellikle Türkiye gibi, demokrasinin henüz tüm gelenekleri ve kurumlarıyla kökleşmediği ve siyasetin aşırı ölçüde partilerde odaklaştığı bir ülkede, iki partili sistem çok sakıncalı sonuçlar doğurur.

"Endi başlarına bir varlık gösteremeyen, parlamentoda temsil olanağı bulamayan, sağlı sollu bazı akımlar, iki büyük partiden birine sızma yollarını ararlar.

Bunlar genellikle daha militan oldukları için, sızdıkları partinin yönetimini kolayca ele geçirebilirler.

Yönetimi ele geçirince de kutuplaşmayı keskinleştirirler. Çünkü, bu akımlar, genellikle, sağın da solun da uç kesimlerindendir.

Öte yandan, koalisyonu, karma hükümetleri önleyelim derken, karma partiler ortaya çıkmış olur. Karma hâle gelen, tutarsız birer koalisyon hâline gelen büyük partiler, kendi içlerinde uzlaşma sağlayamazlar ki, toplumda uzlaşmaya katkıda bulunabilsinler... Kendi içlerinde istikrara kavuşamazlar ki, topluma ve devlet yönetimine istikrar getirebilsinler...

Şimdiki seçim sistemiyle, bir azınlık partisi, parlamento içinde büyük çoğunluk sağlayarak iktidara gelebilir. Yüzde 35 dolaylarında oyla

bile bunu sağlayabilir. O azınlık iktidarının dümenini de daha küçük bir azınlık grubu ele geçirebilir. Böylece, azınlığın azınlığı iktidara gelmiş olur.

Anavatan Partisinin durumu ortada... 12 Eylül-
lû yapanların ençok karşı oldukları veya karşı
göründükleri kesimlerden bazıları, şimdi,
aslında bir azınlık iktidarı olan Anavatan
Partisi iktidarına egemen durumdadalar.

Aynı tehlike sosyal demokrat veya demokratik
sol bir parti için de geçerlidir.

Demokratik Sol Partinin, kapısını bacasını,
daha soldan sızmalara kapalı tutabilmek için
ne kadar çaba göstermek zorunda kaldığını, ne
kadar sıkıntı çektiğini, sanırım siyasetle
ilgilenen herkes biliyor.

Sosyal Demokrat Halkçı Partinin "açık kapı"
politikası ise, bir çözüm değil. O "açık kapı"
politikasının doğal sonucu olan tutarsız bir
yapıyla iktidara gelmektense, hiç gelmemek
daha hayırlıdır.

1960'lı yıllarda, hemen her eğilimin
parlamentoya hakça yansıyabildiği bir dönem
yaşadık. Ne oldu o dönemde?... Türkiye İşçi
Partisi, parlamentoya girip grup oluşturdu.

Kim ne kötülüğünü zararını gördü bunun?

TİP'in parlamentoğa girebilmesiyle, sosyal demokrasinin ötesindeki sol, parlamanter demokratik sisteme uyum sağlayarak onun içinde yerini aldı. Siyasal yaşamımıza da yeni ufuklar açıldı.

Sosyal demokrasiden daha soldaki solun ülkede bir huzursuzluk ve sorun durumuna gelmesi, parlamentoda temsil edilirken değil, parlamentoda temsil şansını yitirmesinden sonradır.

Şimdi o kesimin partileşebilme şansı da çok zayıflatılmıştır. Bunun sonuçları daha da sakıncalı olacaktır. Çünkü başka partilere olduğu kadar yeraltına da sızma eğilimleri artabilecektir.

Onun için ben, şimdi de, parlamentoda temsil şansı olmasa bile, demokrasiye inanmış insanların elinde, demokratik soldan, sosyal demokrasiden daha solda bir partinin kurulmasında, demokratikleşme açısından, toplumun ve siyasal yaşamın esenliği açısından, yarar görürüm.

"Açık kapı" politikası izleyenler, bütün solu, solun her türünü, bir yapıda bir araya getirebilme hayaline kapılanlar, bunu istemeyebilirler.

Oysa, solda da sağda da bütünlük aramak, bence çok yanlıştır. Ne sağ bir bütün olabilir ne de sol bir bütün olabilir.

Sosyal demokrasiyi hor görenler, bir sap-tırma, bir yozlaştırma gibi görenler, neden onunla bir kaba girmeye zorlansınlar?

Öte yandan, ekonomik ve sosyal anlamda sağcı olanlarla, dinsel anlamda sağcı olanlar veya "sağcı" diye tanımlananlar, neden bir kaba girmeye zorlansınlar? Kaldı ki dinsel anlamda sağın küçümsenemeyecek bir kesimi, ekonomik ve sosyal görüşleri bakımından, belki, sağdan çok sola yatkındır.

Totaliter veya faşist eğilimli sağla, liberal eğilimli sağ da neden bir kaptı kaynaşmaya zorlansınlar?

Sağlıklı demokrasi, herkesin, her görüşün, kendi yerini bulduğu, kendi yapısını kurduğu, ve, açığa çıkıp, çok partili demokratik parlamenter sistem içinde çalışma olanağını elde ettiği bir demokrasidir.

* * *

"Türkiye ne çektiyse koalisyonlardan çekti" sözünün gerçeğe hiçbir ilgisi yoktur.

Tam tersine, Türkiye, 27 Mayıs müdahalesinden demokratik rejime, koalisyon hükümetleriyle geçebilmiştir. O koalisyon hükümetleri, derin duygusal engellere karşın, siyasal idamların açtığı yaralara karşın, Türkiye'de bir huzur ve sükûn dönemi olmuştur. Yalnız demokrasiye geçişi değil, planlı kalkınma dönemine de geçişi sağlamıştır.

12 Mart müdahale döneminden, iki büyük partinin, koalisyonuyla değilse de, işbirliği ve dayanışması ile, çıkış yolu bulunabilmiştir.

Ben halâ inanmakta direniyorum ki, eğer 12 Eylül 1980'den önce bir büyük koalisyon kurulabilseydi, 12 Eylül olmazdı, öldürülamazdı.

12 Mart sonrası noktalayan 1974 koalisyon Hükümeti ise, Kıbrıs sorununun Türkiye ve Kıbrıs Türkleri açısından çözümünü sağlayan; Türkiye'de haşhaş sorununa tüm insanlığı da tatmin edici bir çözüm getiren, ve iç barışı gerçekleştiren bir Hükümet oldu. O Hükümet döneminde şiddet eylemleri yüzünden adam öldürmeler kesildi.

Ülkeye zarar, koalisyonlardan değil, cepheleşmelerden gelmiştir.

Cephe hükümetiyle koalisyon hükümetini birbirine karıştırmamak gerekir. Koalisyon uzlaşma ve barış getirir, cepheleşme ise kutuplaşma ve kavga getirir. İkisi birbirini tam tersidir.

Şimdiki seçim sistemi de, sağlı sollu birer büyük partiyi cepheleşmeye, dolayısıyla toplumu kutuplaşmaya sürükleyici bir sistemdir.

Dereket versin, toplum, iki kutuba bölünüp cepheleştirilmeye karşı direniyor. "endi iç gelişmesine ve dinamiğine ters düşen yasalara karşın, toplum, kendi bildiğini yapıyor.

İşte size bunun matematik bir kanıtı:

Bugünkü seçim sistemi, özellikle sağda bütünleşmeyi, tek partide birleşmeyi amaçladığı hâlde, 12 Eylül 1980 öncesinde, sağda, küçükü büyüklü beş parti varken, bugün sağda başlıca partilerin sayısı yediye yükseldi. Üstelik bu yedi partiyle de bağdaşamayan başka bazı sağcı akımlar, kendi yollarını açmaya, kendi kapılarını oluşturmaya çalışıyorlar.

Onun için, toplum gerçeklerine ters düşen bu zorlamadan vaz geçilmelidir.

İstikrar için elbette ille koalisyon gerekmez, ama koalisyonlarla da istikrar, huzur ve hızlı gelişme sağlanabileceğini gösteren pek çok örnek vardır.

Avusturya, İkinci Dünya Savaşının sorunlarını, koalisyon hükümetleriyle aşabilmiştir.

Federal Almanya, sağlıklı ve kalıcı bir demokrasiye geçişi, koalisyonlarla sağlamıştır ve dünyanın en hızlı gelişen ülkeleri arasında yer almıştır. Halâ da koalisyonla yönetilmektedir.

Belçika, Hollanda, genellikle koalisyon hükümetleriyle yönetilir.

Finlandiya, Danimarka ve İtalya ise, yalnız koalisyonlarıyla değil, istikrarsız denebilecek hükümetleriyle de ün salmıştır. Bu üç ülke, genellikle, iki partili bile değil, çok

partili koalisyon hükümetleriyle veya azınlık hükümetleriyle yönetilir. Üstelik hükümetleri genellikle çok kısa ömürlüdür. Öyle ki, Finlandiya'da, ortalama, bir yıla bir hükümet düşer.

Ama bu ülkelerin, o yüzden, ne huzurları kaçar, ne istikrarları aksar, ne gelişmeleri yavaşlar ne de demokrasileri tükenezler.

Tersine, bunlar, dünyanın, en istikrarlı ve hızlı gelişen, en demokratik ülkeleri arasındadır.

Bemek ki istikrarı, güçlü hükümetlerde aramamak gerekir. Alında bir toplum, bir devlet ve bir demokrasi, güçlü hükümetlere muhtaç değilse güçlüdür.

12 Eylül'den sonra, ülkemizde, sorunlarımızla ilgili olarak, yanlış teşhislere, yanlış teşhislerden de yanlış çözümlere varılmıştır; ve birçok konuda, istenenin tam tersi sonuçlar alınmıştır.

İstikrar aranırken, istikrarsızlığın en koyusuna düşülmüştür.

12 Eylül'den önce "Batı kulüpçüsü" olmakla övünenler, en başta Batıyla ters düşmüşlerdir.

"İrticanın tehlikeli boyutlara ulaştığı" iddiası, 12 Eylül müdahalesinin gerekçelerinden biri olarak kullanılmıştı. Şimdi ise, irtica, her yönüyle, iktidardadır.

Abdülhamit'in başta bulunduğu Osmanlı döneminde bile, bu toplum, bir 31 Mart ayaklanma-

sına geçit vermerişti. Bu dönemde ise, irticain en koyusu, ayaklanmayla filân da değil, 12 Eylülle kendilerine açılan kapıdan tıpış tıpış yürüyerek iktidara gelmiştir.

"İrtica" derken, yalnız dinsel anlamda irtica-
dan söz etmiyorum. Dine bağlılık, aslında, irti-
ca değildir. Asıl irtica, devlet anlayışındaki,
rejim anlayışındaki, kültürdeki, eğitim poli-
tikasındaki geriye ynelişlerdir. Rejimin
getirdiği baskı ortamı ise, her alanda olduğu
gibi, dinde de bağnazlığı krkleemektedir.

Yine 12 Eylülden önce, zaman zaman birkaç
milletvekilinin şu veya bu nedenle parti değiştir-
mesi "ahlksızlık" gibi gösterilirdi. 12 Eylül
rejimi de, buna karşı, aşılmaz sanılan anayasal
ve yasal önlemler getirdi. Oysa şimdi, siyasal
yaşamımızda ilk kez, kitle transferleri dönemine
girmiş bulunuyoruz.

Bunu da yadışamamak, "Meclisde milletvekili
pazarı açıldı" gibi küçültücü lflarla, 6 Kasım
seçimlerine girmiş olmaktan başka bir günahı
olmayan kimselerin onuruyla oynamamak gerekir.
12 Eylül döneminin tüm yapıları partileri çöker-
ken, politikada kalmak isteyen milletvekilleri
de elbette kendilerine uygun birer yer arayacak-
lar.

12 Eylül öncesinin partileri beyenilmedi
kapatıldı. 12 Eylül partileri ise kendi kendi-

lerini bile beyenmiyorlar. Çözülüp dağılıp yeniden oluşmaya uğraşıyor, 12 Eylülde döküldükleri kalıptan kurtulabilmek için çırpınıyorlar.

x^xx

Belli ki tutmadı bu siyasal düzen... Daha dört yılı dolmadan, tüm kurumlarıyla partileriyle dökülüyor.

Askerî nizam anlayışıyla siyasal düzen kurulmaya çalışılırsa, sonucun böyle olması kaçınılmazdır.

Ben Başbakanken piyade talimnamesi hazırlamaya kalksaydım, nasıl bir talimname ortaya çıkar idi ise, 12 Eylül'den sonra da, işte öyle bir siyasal düzen ve yapı ortaya çıkmıştır.

Ama bunun kusurunu askere yüklemek de haksızlık olur.

Siyasette, askerden çok, askerciden sakınılmalıdır. Askere oynayan, sırtını askere dayayan, kendi yapmak isteyip de yapamadıklarını askere yaptırmaya kalkışan politikacılardan ve çevrelerden sakınmak gerekir.

Askeri politikaya çeken veya iteleyen de onlardır.

Eğer bizde asker, siyasal iktidar hırsıyla

siyaset alanına giriyor olsaydı, bir kez girdikten sonra kolay kolay çıkmazdı.

Askeri politikaya çeken veya iteleyenler hem sağda hem solda vardır. Ayrıca bir de, ne sağ ne solu belli olan fırsatçılar arasında vardır.

Bu fırsatçıların başında, müdahale dönemleri politikacılığının profesyonelleri gelir.

Askeri politikaya iteleyenlerin, nasıl gelişkilere ve yenilgilere düşebilecekleri, 12 Mart döneminde görülmüştür. Kimi solcular veya "devrimci"ler, hayal edip de gerçekleştiremedikleri "reform"ları askerlerden beklemişlerdir. Kimi sağcılar da isteyip gerçekleştiremedikleri anayasa değişikliklerini askere yaptırtmaya kalkmışlardır.

Sonunda reform filân yapılamamış, yapıldığı kadarı da uygulanamamış; ve reform projelerini askere ihale edebileceklerini sananlar, çok çileli bir dönem geçirmişlerdir.

Sağcılar ise, istedikleri anaya^{sa} değişikliklerini askere ihale etmenin bedelini iktidardan olmakla ödemişlerdir.

Ama bu ve benzeri acı deneyimlerden halâ ders alamayanlar görülmektedir. "attâ kimi "solcu"lar, "devrimci"ler arasında,

- Ah, 12 Martta falân takım değil de filân cunta yönetime el koyabilseydi, ne güzel

reformlar yapıldı!.

diye geçmişe dönük hayaller kuranlar vardır.

Sağda da eskere oynamaktan halâ vaz geçemeyen politikacılar az değildir.

12 Mart döneminde bir ara, reform lâfları, "asker geldi reform yapacak" beklentileri, o kadar yaygındı ki, "reform" kavramı ayağa düşmüştü. Nitekim, bir gün, bir Ankara çarşısında, bir çizmeci dükkânının üstünde, yeni bir tabela görmüştüm. Tabelâda "REFORM ÇİZMECİSİ" yazılıydı.

Türkiye'de demokrasinin sağlıklı ve sürekli işleyemeyişinin baş sorumluları arasında, sağın da solun da "çizmeci" politikacıları, seçkinleri yer almaktadır.

Fakat, siyasetin çizmecileri, ardından koştukları çizmelerin altında, ergeç kendileri de ezilmektedirler. Kimi 12 Mart döneminde kimi de 12 Eylül döneminde ezilmişlerdir. Kendileriyle birlikte, demokrasinin aksamasında hiçbir kusuru sorumluluğu bulunmayan halkı da ezdirmişlerdir.

Türkiye rejimi kesintilerden, askerî müdahalelerden kurtarabilmek için, öncelikle, siyaset alanını çizmecilerden arındırmak gerekir.

Siyasetin çizmecileri, bunalım dönemlerinde, "iş başa düştü" deyip daha sorumlucu davranacakları yerde, aralarında uzlaşıp bunalımdan el-

birliğıyle çıkış yolları arayacak yerde, "nasıl olsa asker gelir, durumu kurtarır" diye beklemeye başlarlar. Hattâ bazıları da, daha işbilir davranıp, "nasıl olsa asker gelip duruma el koyacak, bari ben önceden gidip davet edeyim, böylece göze gireyim" diye, Genelkurmayın kapısını aşındırırlar.

12 Eylül önce^{sinin} son parlamentosunda da her partiden kimi milletvekillerinin öyle davrandığını, bizzat zamanın Genelkurmay Başkanı, yeni şimdiki sayın Cumhurbaşkanı açıklamıştır.

Allah bu milleti, sorumluluğunu bilmeyen bu tür politikacılardan ve, onların da ötesinde, kendi yapmak isteyip de başaramadıklarını askere yaptırmak için, onları ikide bir siyaset alanına iteleyen politikacılardan kurtarsın!

O zaman millet kendi kendini kolayca kurtarır.

Yoksa, bazı güçlü etkili sivil politikacıların ve seçkinlerin kafaları sivilleşmedikçe, zihniyetleri demilitarize olmadıkça, rejimin sivilleşmesi, demilitarize olması kolay sağlanamaz.

Asker askerdir, belli bir yetiştirme tarzı vardır. O yetiştirme tarzı da demokrasi kuralları içinde devlet yönetmeye, bazı istisnalar bir yana bırakılırsa, pek yatkın değildir.

Ama askerin askerliğini bilmesi için,

öncelikle sivilin sivilliğini bilmesi gerekir.

Şunu da ekliyeyim ki, siyasette askerciliğe karşı olmak, anti-militarist olmak, demokrat olabilmek için gereklidir, zorunludur, ama yeterli değildir. Dünyada pekçok anti-militarist diktatörlükler de görülmüştür.

Örneğin, komünist ülkelerin hepsinde dikta rejimi vardır; ama, son yılların Polonya'sı dışında, hiçbirinde, yönetime askerler egemen değildir.

"Anti-militarist" olduklarını, "sivil yönetimden yana" olduklarını söyleyenlerin, demokrat da olup olmadıklarını anlayabilmek için, nasıl bir sivil yönetim istediklerini bilmek gerekir.

Örneğin, eğer herkese, her kesime ve her ideolojiye eşit anlatım ve örgütlenme özgürlüğü tanımaya yatkın değillerse, istedikleri kadar "anti-militarist" olsunlar, yine de demokrat sayılamazlar. Bu, bençe, sağcısı için de geçerlidir, solucusu için de... "İlerici" için de geçerlidir, tutucusu için de...

Gerçek demokrasiye erişebilmek için önümüzde daha aşılmaması gereken bir hayli yol ve engel var. Ama, öyledir diye, çok beklemek de gerekmiyebilir.

Ben inanıyorum ki, halk devreye girdikçe, yönetimde halk katılımı, siyasette halkın etkinliği arttıkça, yolumuz kısalır, önümüzdeki engeller daha kolay aşılır.

Demokrasinin gerçek güvencesi halktır, çalışan halk kesimleridir. Çünkü, benim de, "ahşan Ecevit'in de, hep söylediğimiz gibi, demokrasi- nin değerini en iyi halk bilir. Çünkü demokra- siden uzak düşüldü mü en çok ezilen, halk olur, işçi, köylü, küçük memur, küçük esnaf olur.

Türk halkı, on beşinci yüzyıldan beri, devlet yönetiminden dışlanmış. Hattâ kendi devletiyle arasına bir kültür ve dil duvarı çekilmiştir. Bu neden böyle olmuştur, nasıl ^{şimdi} böyle olmuştur, onu anlatmak uzun sürer. Ama bir başka vesileyle bana fırsat verirsiniz, o konudaki düşüncelerimi de daha ayrıntılı anlatırım.

Demokratik Sol Parti, *bu konuda yapılması gerekeni yapmaya çalışıyor. On beşinci yüzyıl ortalarından beri yönetimin dışına itilen, son yılların "depolitizasyon" politikasıyla, politikanın da büsbütün dışına itilmek istenen halkımızı, Demokratik Sol Parti, örgütlenme özgürlüğüne getirilen tüm kısıntılara karşın, etkili ve yapıcı biçimde politikanın içine çekmek, öncüsü i durumuna getirmek istiyor.

Bu konuda, bir hayli yasal, anayasal engel var. Ama onların da üstünde, asıl büyük engel, toplumun kalburüstü kesimlerindeki seçkincilik eğilimi ve, siyasal anlamda, askercilik eğilimidir.

Demokratik Sol Parti, bu engelleri, gelenekleri aşmaya çalışıyor. Gücünü halktan aldığı, örgütünü kişisel seçim hesabından başka bir şey düşünmeyen profesyonel kadroculara kaptırmadığı, doğrultusunda ve yapısında tutarlılığını sürdürerek halka güven verebildiği oranda, bu engelleri aşması kolaylaşacaktır.

Kişisel seçim hesabını küçümseyemiyorum. Bu hesap her ülkede, her partide yapılır. Ama sosyal demokratlığın bir yükümlülüğü vardır. Bu yükümlülük, kendinden önce toplumu düşündürmek; kendini güçlü kılmaktan önce, halkı güçlü kılmaktır.

Bu yükümlülüğün hatırdan çıkarılmamasını dilerim. Hatırdan çıkarırsanız, zaten kurulu başka partilerden farkınız kalmaz.

Gönlüm sizde, ama iki gözüm de üzerinizde olacak. Bayrak, Demokratik Sol Partide birleşen ve daha da birleşecek olan halkın ellerinde kaldıkça, içim rahat olacak; desteğim sizlerle olacak. Ama kaygı verici sapmalar göreceğim olursam, açık açık söylemekten de kaçınmayacağım. Anayasaya

göre, Demokratik Sol Partiyle, herhangi bir partiyle, bağlantı kurmam yasak. Bu bağlantısızlık bana, bir kaygım olursa, açık açık söyleme özgürlüğünü de veriyor.

Sizi desteklemem, desteklediğimi açıklamam ise yasak değil. Hattâ, yasak olmak şöyle dursun, bir partiyi desteklemem, yasa buyruğu... Çünkü, seçimlerde oy kullanmazsam, yasaya göre suç işlemiş olurum. Oyumu kullanacağım parti de elbette desteklediğim parti olacaktır.

Uzun yıllardır kendi yurdumda topluluklar önünde konuşamadığım için, bugün, hoşgörünüze ve tahammülünüze dayanarak uzun konuştum. Konuşmamın uzunluğunu, lütfen, birikmiş konuşma borçlarıma sayın!

Herçi söyleyeceklerim bitmedi, ama altı yıldır içimde birikenleri, bir günde, ne ben anlatabilirim ne de sizler dinleyebilirsiniz.

Başka konuşma fırsatlarım olursa, örneğin, son yıllarda depreşen Uşmanlı özenticiliği, yalnız gelişmemiz önüne değil, demokratikleşmemiz önüne de, ne gibi güçlükler çıkarıyor. Onun üzerinde durmak isterim.

Aydın-halk ikiliğinin demokrasiyi, hele sosyal demokrasiyi, demokratik solu, nasıl

engellediğini anlatabilmek isterim.

Siyasetten dışlanmak ve baskı, gençlik arasında, görebildiğim kadar, nasıl ve ne tür bunalımlara yol açıyor?

O arada, sayıları çok olmasa da, bir kısım okuyan gençlerimiz, dünyada ilk anti-emperyalist mücadeleyi veren önderin, hem de uygarca ve çağdaşça verip kazanan önderin, bağımsızlığı kazanırken, özgürleşme ve demokratikleşme yolunu da açanın, Atatürk olduğunu unutup, bağınaz ve baskıcı bir Humeynî anti-emperyalizminin büyüüne kapılıyor?

Baskıdan, nasıl ve niçin, sağlı sollu bağınazlık ürüyor?

Gençliğin politikadan dışlanması, örgütlü halk kesimlerinin politikadan dışlanması ne tür sorunlar yaratıyor?

Türkiye'de partiler, politika ve politikacılar nasıl toplumdan koparılıyor?

Başka konuşmalarında bunlara değinmek isterim.

Türkiye demokrasiden uzaklaştıkça nasıl çağdan da uzaklaşıyor; ve nasıl uluslararası sorunlarını kovuşturamaz duruma geliyor... Neden, örneğin Egedeki ulusal haklarının, artık adını bile anamıyor?... Hataylı yurttaşlarımıza pasaport vermeyi reddederek, Türkiye Cumhuriyeti devletini görülmemiş biçimde istiskal eden

bir Suudi Arabistan karşısında, yönetim, neden suskun kalıyor?

Demokrasiden uzaklaşılınca, halk neden yoksullaşılıyor?... Köylü, işçi, emekli neden ezildikçe eziliyor?... Yatırımlar neden duruluyor?

Devlet bütçesinin yarısı kadar parayı, denetimsiz olarak, Başbakanla kardeşinin ve bir müsteşarının buyruğuna bırakan fonlar uygulaması; kamu kuruluşlarını çıkarıcıların ve büyük sermayenin tuzağına düşüren devlet vakıfları uygulaması; ve benzeri başka uygulamalar, devleti nasıl devlet olmaktan çıkarıyor?

Sırası geldikçe ve fırsat buldukça, önümüzdeki aylarda yapacağım konuşmalarda bunlara da değinebilmek isterim.

Ama bugünlük daha çok vaktinizi almak istemiyorum.

Bana bugün bu konuşma olanağını tanıyan değerli Demokratik Sol Partililere, ve beni sabırla dinleyen aziz yurttaşlarıma, sayın konuklara, başka ülkelerden toplantıya gelen sosyal demokrat arkadaşlarıma, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin canlı demokrasisini temsil eden Kıbrıslı kardeşlerime, ve değerli gazeteci meslektaşlarıma, teşekkür ederim.

Başarılar mutluluklar dileğiyle saygılar sunarım.

I. Siyasi Partiler Kanunu Tasarısının tümünün tenkidi

Giriş:

Bütün Türk milletinin, özellikle hürriyete adalete ve fazilete aşık vatandaşların gönüllerinde ve iradelerinde asıl teminatı bulan Anayasanın uyanık bekçilerinin S.P.K. tasarısı konusunda aşağıdaki gerçekleri öğrenmesi ve bunları yine Anayasanın başlangıcında ve 54-57 maddelerinde yer alan ölçülerle değerlendirilmesi gerekmektedir. O ölçüler ki insan hak ve hürriyetlerini, milli dayanışmayı sosyal adaleti ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devletinin bütün hukuki ve sosyal temelleri ile kurmak amacından söz açmakta. Siyasi partilerin ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları olduğunu belirtmektedir.

A - Siyasi Partiler Kanunu Tasarısında yer alan konuların büyük bir kısmının bu kanun kapsamında sayılarak düzenlenmesine herşeyden önce Anayasamız açık hükmünün karışık bulunması engel teşkil etmesi.

1. Anayasanın hükümleri ve çok partili siyasi hayat anlayışının engel teşkil etmesi.

Anayasamızın 57 ci maddesi (Siyasi partilerin uyacakları esaslar) başlığını taşımakta ve bu esasları göstermektedir. Maddenin 3. fıkrasında ise partilerin iç çalışmaları faaliyetleri Anayasa mahkemesine ne suretle hesap verecekleri ve bu mahkemece mali denetimlerinin nasıl yapılacağı hususlarının demokrasi esaslarına uygun bir kanunla düzenleneceği belirtilmiştir.

Böylece açıkça anlaşılmaktadır ki Anayasa siyasi partilerin uyacakları esasları kendisi düzenlemiştir. Gerçekten siyasi partilerin uyacakları esaslar Anayasa 57. maddesinin 1. Fıkrasında sayılmış ve bunlara uymayan partiler temelli kapatılır denilmiştir.

Bu esaslar siyasi partilerin tüzükleri programları, faaliyetleri ile ilgili olup bunların :

a - İnsan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik ve laik cumhuriyet ilkelerine,

b - Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne uygun olması zorunluluğunu gösterir.

Görüldüğü üzere bu esaslar siyasi partilerin amaçlarının program ve tüzüklerinin mahiyetlerinin tayininden ibarettir. Ancak bu şekilde amaçları ne olacağı değil ne olmayacağı tayin edilmiştir ve doğrusu da budur. Anayasalar siyasi partilerin amaçlarının ne olacağını program ve tüzüklerinin nasıl olacağını da tayin etselerdi bir memlekette devlet ve toplum meselelerini bütün vatandaş ve partilerin aynı açıdan ele alıp aynı düşünce ve men-

faat mahsulü sonuçlara varmalarını istemiş olmakla kalmayıp böylece bütün insanların aynı şekilde düşünebilmesi imkansızlığına dair - realite hükmü - ile de çatışarlardı. Başka bir deyişle aynı amaç, aynı program aynı tüzük ile çalışan birden çok siyasi parti tasavvur etmiş olurlardı. Bu da gerçekte çok partili siyasi hayatın sona erdihilmesinden başka birşey değildir. Ve siyasi Partiler kanunu tasarısı da bunu istemektedir. Fakat her türlü baskı ve müdahalenin dışında ve bunların ulaşamadığı bir alanda ister istemez devam edegelen düşünce hürriyetine Anayasa başlangıcı ile 56 .ve57. maddelerin emredici açık hükümlerine karşı gelmedikçe , aynı amaç , aynı program , aynı tüzük ile çalışan birden çok siyasi parti yaratmak arzusu gerçekleştirilemez.

Gerçekten Anayasanın 57/1 maddesinde sözü edilen tüzün ve program sadece belli ilkelere uygun olmak kaydıyla kayıtlanmış ve bu kayıtların dışında siyasi parti tüzük ve programlarına ilişkin bir kanun çıkarılabileceği ön görülmemiştir. Zira bir Anayasa hukuku prensibi olarak Anayasalar getirdikleri hürriyetlere koymak istedikleri tabditlere ait istinai hükümleri bizzat tayin ederler ve hürriyeti tanzim konusunda bizzat anayasa bir açıklamada bulunmuşsa artık kanun vazihı bunları alelade (Anayasadan gayrı) kanunlarla genişletmek yetkisine sahip değildir.

Buna rağmen S.P.K. tasarısı esasen varoluşlarının sebep ve hikmeti siyasi düşünce ayırımından ibaret bulunan siyasi partiler arasında siyasi düşünce ayırımının mümkün olduğu kadar azaltmak ve hatta bu ayırımı büsbütün ortadan kaldırmak, yani (aynı amaç, aynı program ve aynı tüzük ile çalışan birden çok siyasi parti yaratmak üzere) siyasi partilerin amaç, program ve tüzüklerinin en ince teferruatına kadar düzenlemiş , nasıl olmaları gerektiğini belirtmekle uğraşmıştır.

2.- Anayasaya aykırı düşünce ve tedbirler:

S.P.K. tasarısı Anayasayı korumak endişesi altında yazıldığı kendi Genel Gerekçesinde belirtilmesine rağmen baştan aşağı Anayasaya aykırı düşünce ve tedbirler mahsulüdür. Bir Anayasanın o Anayasaya aykırı düşünce ve tedbirler ile korunulabildiği ise görülmemiştir.

a- Tasarı Anayasayı bizzat Anayasanın reddettiği bir düşünce sistemi bilerek koruma çabasına girişmektedir; bunun sonucu ise Anayasa diyerek Anayasanın çiğnenmesidir. Şöyle ki : Tasarının gerekçesi dördüncü sahifesinde (... Siyasi Partilerin hukuki tanzimi de Türk siyasi hayatının asıl ihtiyacı) ne olduğu belirtilirken (Milli huzura, milli dayanışmaya , milli refaha yardımcı olmalarını sağlamaktır) denilmekte; böylece (asıl ihtiyaç) diye Anayasa dışı

mevhum ortaya atılmakla Anayasada siyasi partiler için konulmuş bulunan "serbestçe faaliyette bulunmak" " siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları olmak" prensiplerinin işbu (asıl ihtiyaç) dan sonra geldiği açıkça ifade olunmaktadır.

S.P.K. tasarısına hakim olan sakat zihniyet işte Anayasanın asla ön görmediği bu tercihten; Türk siyasi hayatı bakımından bazı Anayasa temel prensiplerini diğer temel prensiplerden üstün tutma çabasından doğmaktadır. Gerçekte Anayasanın dayandığı temel ilkeler bir küldür; birbirini tamamlar ve bir bütün olarak mütalaa edildiği takdirde değer kazanır. Başka bir deyişle Anayasanın temel prensipleri birbirinin sebep ve neticesi durumunda değildir. Birbirinin fonksiyonu durumundadır. Binanaleyh aralarında derecelendirilme yapılamaz. Biri diğerine tercih edilemez. Temel prensipler arasındaki bu birlik ve bütünlüğü Anayasanın (başlangıç) ında tek bir cümle halinde açıkça yazılı görmekteyiz. (Başlangıç)da ifade edildiği (Milli Dayanışma) (Sosyal adalet) (İnsan hak ve hürriyetleri)(ve bunları gerçekleştirmeyi mümkün kılacak demokratik hukuk devletini bütün hukuki ve sosyal temelleriyle kurmak) gibi temel ilkeler birbirine kaynaştırılmış olup herbiri diğerinin gerçekleşmesi nisbetinde mevcuttur. ~~Şx~~

S.P.K. tasarısı ise bu sağlam dengeyi bozmakta; asıl ihtiyaç-öncelik-mevhumu icat ederek asıl ihtiyaç olarak gördüğü milli dayanışmanın sosyal adalet , insan hak ve hürriyetleri gerçekleştirdiği nisbette gerçekleşebileceğini hesaba katmadığı gibi milli dayanışmayı diğer temel prensiplerden ayırıp bunun uğrunda diğerlerinin feda edilebileceği yolunda hem Anayasaya aykırı , hem de bilimsel gerçeğe basit propaganda oyunları kullanarak demokrasiyi yıkıp diktatörlük kurmak isteyeceklerine imkan sağlamaktadır; zira milli dayanışmanın ancak diğer temel Anayasa prensipleri ile birlikte ve aynı nisbette gerçekleşebileceği hususu gözden kaçırıldıktan ve bu konudaki Anayasa hükmü ihlal edildikten sonra artık milli dayanışmanın ne olduğunu -özünü tayin , doğrudan doğruya iktidarın eline bırakılmış olur ki iktidarın her istediği şey milli dayanışma ve milli dayanışmanın icabı sayıldığı anda diktatörlük gelmiş demektir.

Türk vatandaşları , milli huzur, milli refah ve milli dayanışmayı siyasi partilerin serbestçe faaliyette bulunmaları siyasi hayatın vazgeçilmez unsuru sayılmalara , temel prensipleri ile birlikte gerçekleştirmek ve korumak istediği içindir ki Anayasanın sadece bir kısmı prensipleri değil, bütünü vatandaşların uyanık bekçiliğine emanet edilmiştir.

b- S.P.K. tasarısı genel gerekçesindeki şu cümleler de dikkate değer. Aynen tasarı gerekçesinden : (Bilindiği üzere geçen asrın liberal hukuk telakkisinde siyasi partiler bakımından da "free enterprise in ideas" " fikirlerde serbest teşebbüs" anlayışı hakim bulunmakta idi). Tasarı gerekçesinde devamla bu ölçüsüz ve liberal hürriyet telakkisine yer veren Almanya Wiemer sisteminde bir Hitler diktatörlüğü çıktığına işaret edilip , Anayasamız başlangıcında 56.ve57. maddelerinde işte bu acı tecrübe dikkatle göz önünde tutularak partilerin uymak zorunda olduğu esaslar ve bunların müeyyideleri hükme bağlanmıştır denilmektedir.

Tasarı gerekçesinin bu ifadeleri iki yönden büyük önem taşımaktadır:

1 - Anayasamızın siyasi partiler için koyduğu açık amil hükümler "serbestçe faaliyette bulunurlar" ve "siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır " prensipleri anokronik geçen asırdan kalma eskimiş liberal ve diktatörlüklere yol açabilen noksan hatalı prensiplerle aynı plana alınıp geriye itilmekte ve asıl ihtiyacı ön plana getirmek bahanesi arkasında bazı Anayasa temel prensipleri değerlerine tercih olunmaktadır. Kaldı ki yapılmak istenilen tenkit de totaliter rejimlerin yapageldiği bir tenkittir. Ve ayrıca gösterilen gerekçe de i isabetsizdir. Çünkü Hitler diktatörlüğünün gerçek sebepleri arasında siyasi partilere tanınan batılı anlamda (fikirlerde serbest teşebbüs) ilkesinin yeri ve rolü yoktur; her diktatörlük gibi bu diktatörlüğün doğuş sebepleri de sosyal ve ekonomik hak ve hürriyetlerin sonuna kadar kullanılmasından korkanların tertip ve teşebbüsleri içinde gizlidir.

2 - Tasarı gerekçesi sözünü ettiği endişeler ve acı tecrübeleri gözönünde tuttuğu içindir ki Anayasamızın buna çare olarak 56. ve 57 . maddelerinde partilerin uymak zorunda olduğu esaslar ve bunların müeyyidelerini bizzat hükme bağladığını bildirmekle Anayasanın bu konuda getirdiği hürriyetlere koymak istediği tahditlere ait istisnai hükümleri bizzat tayin ettiğini, farkına varmadan itiraf durumuna girmektedir. (Ki bu Anayasa özelliği yukarıda bir Anayasa hukuku prensibi olarak arzedilmiş ve sonuçları incelenmiş idi) ,

B - S.P.K. tasarısı kendi gerekçesi ile de çelişme halindedir : Kendi gerekçesinde söz edilip değer verilen hürriyet sınırlarını dahi siyasi partilere çok görmektedir.

S.P.K. tasarısı gerekçesinden alınan şu cümleler ile siyasi partilerin ekseriyeti elde etmiş olan iktidarın karşısında memleketimizde demokrasinin mevcudiyetine ve Anayasa hakimiyetine sözde delil teşkil ederler ümidi ile tahammülü caiz fakat siyasi kuvvet ve fonksiyonları asgari hadde indirilmiş ve iktidar partisinin lüzumsuz kopyaları menzilesine düşürülmüş sahte teşekküller haline getirmeyi hedef tutan maddeler karşılaştırılmalıdır. Sonuç, ibretle izlenmeye değer bir samimi yetersizlikten ibarettir.

Tasarı gerekçesinden cümleler:

(Anayasa, siyasi partiler bakımından bazı temel görüşleri tesbit etmiş ve tanzim istikametlerini göstermiş olmakla beraber partiler hukuki rejiminin düzenlenmesi bahsinde hudutsuz bir genişlik kabul etmemiş, dernekler hukukunun serbestliği prensibini de muhafaza etmiştir).

... Kanun koyucunun siyasi partiler için bir-ideal statü-veya bir -tip statü- meydana getirilmesi Anayasa hükümleri ile ve derneklerin muhtar yapıları ile telif edilemez....)

Alman İçişleri Bakanı Gerhard Schröderden benimsemek suretiyle naklen: (Millet, iradesini partiler kanalıyla izhar etmektedir . Siyasi düşünce ve gayretler bugün partiler tarafından benimsenmedikçe devlet iradesinin teşekkülünde hemen hiçbir tesir yapmamakta. Millet'in ve devletin hayatı onun partilerinin taazzuv gücüne ve ruhuna kesin olarak bağlı bulunmaktadır.)

Bu cümlelerdeki fikirlerin ışığı altında hazırlandığı iddia olunan tasarıdan bazı maddeler:

1.madde: Seçimler yolu dışında toplum hayatını etkilemekten siyasi partileri meneder.

2. madde: Siyasi partiler için sözü edilen dernekler hukukunun serbesti prensibi şöyle dursun bizzat dernekleri temelinden yok etmeğe matuf olarak dernekleri toplum ve devlet düzenini ve genel olarak kamu faaliyetlerini etkilemek amacını gütmekten men eder.

6. madde: Parti kurma hakkını Anayasa 56. maddesine karşı gelerek bir kısım vatandaşlardan esirger; Anayasada tahdidi surette gösterilen parti kapatma sebeplerine bir yenisini ilave eder.

7. madde: İçişleri Bakanlığınca siyasi partiler hakkında sicil tutturur ; böylece Anayasa 57. maddesi prensip ve ruhunu, Anayasa mahkemesini bir kenara bırakır.

8. madde: Vatandaşlar arasındaki siyasi partilere girebilme

eşitliğini bozarak Anayasa 56. maddesini çiğner.

10. madde: Vatandaşın siyasi partinin en yüksek kademesine geçebilmek hakkını tahdit eder.

11, 12, 13, 14, 17, 18, 19, 21, 22, 27, 30 ve 38 ci maddeler:

Tamamen tüzük serbestisi içinde kalan konuları düzenleyerek gerekçede caiz görülmeyen (tip statü) yü yaratır.

25. madde: Siyasi partinin yurt ölçüsünde teşkilatlanmasını partinin amaç ve programını en geniş vatandaş kitlesine yaymasını yasaklar.

34. madde: Parti grubu ve hükümetk münasebetini siyasi partinin merkez karar organının yetkileri dışına çıkararak siyasi partinin millet vekili ve senatörlerinin o siyasi partinin amaç ve politikasına uymayan hükümetlere güven oyu verip vermemekte kendi partisine danışmaktan meneder; milletvekilinin bakan olmak için dahi kendi partisine danışmasını menedip partilerle milletvekilleri arasındaki bütün ahlak ve amaç beraberliği bağlarını yok eder.

37-61 ci maddeler: Bir önseçim müessesesini siyasi partilere tahmil ile Anayasa 57. maddesindeki açıklığa rağmen partilerin tüzük serbestliğini ihlal eder; ön seçimi reddeden tüzükleri tanımaz.

68. madde: Mahkemeleri bi işin esasını incelemekten men ile hak aramak hürriyetini tahdit eder.

83. madde: Siyasi partiye bağışta bulunacak vatandaşın hüviyet ve imzasını da istiyerek bir nevi-siyasi kanaat belgesi -ihdas edip düşünce ve kanaatları gizli tutmak hürriyetine tecavüz eder.

93, 94, 95. maddeler: Cumhuriyet başsavcısına Anayasaya aykırı şekilde kontrol yetkisi verir.

96. madde: Ceza hukukunun en basit prensiplerini hiçe sayarak (kapatılmasını gerektiren ağırlıkta hususlar) tabirini kullanarak müphem, karanlık, keyfi ölçülerle bir siyasi partinin kapatılmasını temin gayretini güder.

99-103. maddeler: Anayasa metni tahrif eder.

104. madde: İstatistik genel müdürlüğünün tesbit ettiği realiteleri inkar ile bilimsel bakımdan yanlış bir milli birlik anlayışı ihdas eder. 122

107 ve 122. maddeler: Partilerin amacını tayin ederken siyasi düşünce ayırımını yasaklayacak çok partili siyasi hayatı felce uğratacak şekilde Anayasa maddesi metnini tahrif eder.

127. madde: Hayır derneklerinin yapabildiği sosyal hizmetleri yapmaktan siyasi partileri meneder.

132 ve 133. maddeler: Cumhuriyet başsavcısına ceza ve ceza usulü prensiplerine aykırı şekilde hem iddia makamı , hem mahkeme salâhiyeti vererek partiler üzerinde Anayasaya aykırı yetkiler verir.

134/1 maddesi: Partilerin tüzük ve programları ile uğraşarak böylece Anayasanın 57. maddesine karşı gelir ve cumhuriyet baş savcısını bir siyasi parti içinden dilediği şahsın başını istemel dilediği parti organına isten el çektirmek ve dileği yerine getirilmezse, partiyi suçlamak hem savcı hem hakim olmak yetkilerini verir. Siyasi partileri kolaylıkla kapatabilmek için (bir siyasi partinin bu tasarıda yer alan fillerin işlendiği bir mihrek haline geldiğinin bu partinin faaliyetleri veya üyelerinin tutum ve davranışları sonucunda tesbit edilmesi)gibi görülmedik bir sorumsuzlukla ceza hukukunun ana prensipleri ihlal edilir. Anayasanın tehdidi kapatma sebepleri dışında (mihrek haline geldiğinin tesbiti) gibi gayri hukuki kapatma sebepleri ihdas eder.

145. madde: Derneklerle ilgili genel hükümleri ve ceza hukuku genel prensiplerini ihlal ederek siyasi partiyi yönetmeyi başkaca bir suç teşkil etmese dahi müstakil suç haline getirir.

Tasarı gerekçesi ile tasarı maddelerinin karşılaştırılmasından sonra Anayasamızın hazırlanmasında ve binaenaleyh bir siyasi partiler kanunu çıkarılmasını öngören Anayasa 57 . maddesinin tedvininde görevlendirilip bilim açısından şahsi görüşlerinin vaktiyle Anayasanın tasarısında ifade eden bilim adamlarından Turan Güneşin dahi şimdi elde bulunan S.P.K. tasarısı üzerinde dururken belirttiği düşüncelere de ayrı bir önem taşıması hesabı ile yer vermek gerekir:

Turan Güneş şöyle demektedir: (Partilere kanunla düzen verilmesi çok güç bir iştir. Bütün partilerin hukukun tornasından geçirerek tıpatıp birbirine benzer hale getirmek hem mümkün değildir hem de doğru birşey değildir. Demokratik düzen mahiyeti itibariyle çeşitliği gerektiren bir rejimdir. Her partinin diğerlerinden farklı bir bünyeye kuruluşa sahip olması olağandır. Bütün partileri tek örneğe benzeten bir kanun aslında siyasi rejimin hayatîyetini yok eden bir kanundur. Daha beteri siyasi iktidarı toplum içinde bir tek sınıfın eline bırakması tehlikesi vardır; çünkü partilerin iç düzeni ile içtimai sınıflar arasında çok sıkı bir ilgi mevcuttur. Bundan dolayı da S.P.K. nun parti teşkilatı ve kuruluşu bakımından asgari şartlarla yetinmesi gerektir.)

Bu düşünceler teşkilât ve kuruluş işleri bakımından doğru olduğu gibi asıl önemli olan cihet münhasıran Anayasa 57/1 maddesinde düzenlenen siyasi parti amaç , program ve tüzüklerine dair hükümlerin siyasi partiler kanunu gibi alelade bir kanun ile

getirilmesinin doğru olmadığı cihetidir. Bu şekilde alelade (Anayasadan gayri) bir kanunda siyasi partilerin amaç, tüzük ve program bakımından Anayasaya saygı ve riayetleri konusu nihayet tek bir maddede ve sadece Anayasanın buna dair 57. maddesinin numarası zikredilip ona atıf yapmak suretiyle ifade oluhabilirdi. Bunun dışında her türlü düzenleme teşebbüsü Anayasayı ihlaldir. Çünkü Anayasa çıkarılacak siyasi partiler kanununun amaç, program ve tüzük ile uğraşmasını ön görmemiştir.

S.F.K. tasarısında bu şekilde davranılmayıp herhangi bir Anayasa maddesinden bahis mecburiyetinde kalındığında maddeyi tekrar ediyormuş gibi davranılarak madde metinlerinin ve binnetice maksat ve mananın tahrifi cihetine gidilmiş olması da gözden kaçmamaktadır; netekim S.P.K. tasarısı birçok Anayasa dışı yeni parti kapatma sebeplerini ve siyasi parti tahditlerini ancak bu metot ile sağlayabilmiştir.

C - Siyasi Partiler Kanunu tasarısının asıl maksadı :

Tasarının kendi gerekçesinde dahi ifade zorunluğunda kalınan bilimsel gerçeklere ve Anayasamızın açık 57. maddesi hükmüne karşı gelinerek hazırlanışındaki asıl maksat yine gerekçede ifade edildiği gibi ve tasarı sahiplerinin kendi düşüncelerine göre ele almış bulundukları (Türk siyasi hayatının asıl ihtiyacına) doğru siyasi partileri yöneltmek maksadı değildir. Zira Anayasanın bir kısım temel prensiplerini ihlal suretiyle ne bizzat Anayasanın ne de milli huzur milli refah ve milli dayanışmanın gerçek anlamında korunamayacağını tasarıyı kaleme alanlar da elbet bilirler. O halde S.P.K. tasarısının buna rağmen bu şekilde hazırlanmış olmasının asıl maksadı, Türkiyemizde siyasi partilere Anayasanın verdiği büyük önemi ve siyasi partilerin millet hayatı içindeki fonksiyonunu daraltmak ve aslında demokrasinin temelinde yatan denge rejimini milli dayanışmaya aykırılık tehdidi altında önlemektedir; iktidarın bundan bir zarar görmeyeceği düşüncesi ile statükoyu muhafaza edip ve iktidarın eline Anayasada mevcut olmayan ve demokratik sayılmasına imkan bulunmayan bir takım tetkiler vererek büyük gelişmelere set çekmek, başka bir yönden de evvelce ifade olunduğu gibi diğer bütün siyasi partileri iktidar partisinin lüzumsuz kopyaları haline getirerek, iktidarın belli bir siyasi ortamdaki hareketlerini kanunlaştırmaktadır. İktidarların kanun yolundan değişebileceği hususu nisbi seçim işinde olduğu gibi bu sefer de hesaba katılmamıştır.

II. Maddelerin tenkidi

I. madde : Bu maddenin kanun tasarısının genel gerekçeler bölümünde gösterilen gerekçesine de aykırı olarak siyasi partiler için (toplum ve devlet düzenini ve kamu faaliyetlerini seçimler yolu ile etkilemek) tarifini koyması sonucunda metnin muhalif mevhundan seçimler yolu dışında bu etkilemeyi yasakladığı manası çıkmaktadır. Maddenin evvelâ kendi gerekçesine Anayasanın siyasi partilere tanıdığı fonksiyonun genişlik ve önemine Anayasanın siyasi partilere açıkça tanıdığı haklara ve temel haklar bölümüne uygun hale getirilmesi için birinci fıkranın yeniden şu şekilde tesbihi gerekir: (Siyasi partiler toplum ve devlet düzenini ve kamu faaliyetlerini belirli görüşleri yönünde etkilemek için sürekli çalışma amacını güden ve propagandaları açık olan ve bu amaçlarını gerçekleştirmek için Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği özel kanunlarına göre mahalli idareler seçimleri yolu ile iktidara gelmeyi de hedef tutan kuruluşlardır).

xx 2. madde: Bu maddenin medeni bir ülke olan memleketimiz kanunlarına girmesiyle bütün dernekler kapatılacaktır. Çünkü her dernek toplum düzeni ile - kendi alanında- ilgilidir ve onu etkiler. Toplum düzeni ile ilgilenen ve onu etkilemek isteyen dernekleri kapatmak istemek , bu derneklerdeki vatandaşları mutlaka bir siyasi partiye girmeye zorlamak manasını taşır. Halbuki vatandaşların mutlaka bir siyasi partiye girmelerini emreden bir kanun hükmü yoktur. Vatandaşlar her alanda taalluk eden bütün görüşlerini ve bu arada devlet ve toplum düzeni hakkındaki görüşlerini kişi olarak tek başlarına açıklayabilecekleri gibi toplu halde de belirtip savunabilecekleri Anayasanın 20. maddesi gereğine uygun düş- tüşüne göre ikinci maddede yer alan dernekler hakkındaki kısıtlama Anayasaya aykırıdır. Binanaleyh vatandaşlar Anayasa teminatı altında ferdin dahi sahip bulundukları bu devlet ve toplum düzeni hakkında görüşlerini belirtmek hakkını isterlerse bir siyasi parti kurarak kullanırlar. İsterlerse siyasi iktidara geçmek amacını terkederek devlet ve toplum düzeni hakkındaki düşüncelerini toplantılar ve yayınlarla belirtmek üzere dernek kurarlar. Bunu meneden bir madde demokratik toplum felsefesini kökünden inkar eder. Anayasanın tanıdığı dernek kurma hakkının özünü yok eder. Gerçekten Anayasanın 29. maddesine göre dernek kurma hakkı kamu düzeni ve genel ahlakı korumak için kanunla sınırlanabilir. Tasarının ikinci maddesinin koyduğu sınırlamanın ise kanun düzeni ve genel ~~ahlak~~ ahlak ile ilgisi yoktur.

ni
Suç olmadığı müddetçe bir derneğin amacı tanzim etmek o derneği kuranlara aittir. Bu maddenin koyduğu ilmi alanda çalışan dernekler hakkındaki istisna ise vatandaşlar arasındaki eşitlik prensibini temelinden ihlal eder. İlmî alanda çalışmayan vatandaşlar kamu işleriyle uğraşmaktan meneder. Kaldı ki kamu işleri ile uğraşmanın bilginlik ve cahillikle münasebeti yoktur. Batı ülkelerinde kimsenin siyasi partiyi saymayı aklından geçirmediği fakat toplum düzeniyle ilgilenen ve hürriyetçi bir siyasi düzende zaruri unsurlar olarak kabulü gereken derneklerin mevcudiyeti ve bunları kapatmanın veya siyasi parti haline gelmeye zorlamanın kimsenin aklından geçmediği ve geçmeyeceği de bir vaki'dir. Zira demokratik kamu oyunun meydana gelmesinde bu gibi dernekler çoğu zaman siyasi partiler kadar rol oynarlar.

Maddenin tümü ile kaldırılması gerektir.

5. madde: Tasarının beşinci maddesi parti teşkilatını tahdit etmektedir. Bu maddeye göre ilçeden aşağı kademede teşkilat kurma imkanı yoktur. Bu kanunun etraflı tenkidi 25. maddede yapılmıştır. Ancak burada da söylenilmesi gereklidir ki konulan bu tahdit Anayasanın siyasi parti kurma hakkını düzenliyen 5-. maddesine açıkça aykırıdır. Çünkü Anayasanın 56. maddesine göre kurulacak ve Anayasanın 57. maddesine uyarak çalışacak bir siyasi partinin yurt ölçüsünde bu maksatla siyasi faaliyette bulunmak üzere teşkilat kurmak hakkını en geniş anlamı ile bu Anayasa maddelerinin metin ve ruhunu tanımıştır.

Madde 6- Fıkra 1.

Bu fıkra parti kurmak hakkını milletvekilliğine seçilme yeterliğine sahip vatandaşlara hasretmekte ve böylece Anayasanın 56/1. maddesine aykırı olarak parti kurma hakkını tahdit etmektedir. Anayasanın 68. maddesi milletvekilliğine seçilme yeterliğini tayin etmiştir. Bu suretle Anayasa vatandaşlar arasında mutlak eşitlik prensibinin bir istisnasını düzenlemiştir. Bundan da anlaşılmaktadır ki vatandaşlar arasındaki eşitlik ilkesine istisnalar koymak ancak Anayasaya aittir. Halbuki Anayasanın 56. maddesi (Vatandaşlar siyasi parti kurma hakkına sahiptir) hükmünü mutlak olarak koymuştur.

Fıkra 4.

Anayasanın 56/2 maddesi siyasi parti kurma mevzuunda "Beyan sistemi" ni kabul etmiştir. Buna göre beyanla birlikte siyasi parti hürriyeti doğar ve bundan böyle parti hükmü şahsiyeti Anayasanın 57. maddesine göre münhasıren Anayasa mahkemesi yönetimine tabi olur. Anayasada partilerin denetimi konusunda

57. madde mutlaklıktır. Ve Kongreden evvel ve kongreden sonra tefrikini yapmamıştır. Binanaleyh İçişleri bakanının Kongreden evvel ki devrede dahi siyasi parti üzerinde hiçbir denetim üzerinde hakkı yoktur.

Fıkra 5.

Dördüncü fıkranın gerekçesine göre Anayasaya aykırıdır. Ayrıca Anayasaya aykırı olarak. Anayasada tahdidi surette gösterilen parti kapatma sebeplerinin dışında yeni bir parti kapatma sebebi ihdas etmektedir.

Madde 7.

İçişleri Bakanlığınca siyasi partiler hakkında sicil tutulması Anayasanın 57 . maddesinin prensip ve ruhuna aykırıdır. Bu sicilin de Anayasa mahkemesi tarafından tutulması gerekir. Zaten denetimi de Anayasa mahkemesi yapmaktadır.

Madde 8.

Anayasanın 56. maddesi vatandaşlar arasında siyasi partilere girme hakkı konusunda mutlak eşitlik prensibini koyduktan sonra sadece 119. maddesinde bu prensibin istisnasını vazetmiştir. Esasen bir Anayasa hukuku prensibine uygun olarak da istinalar bizzat Anayasaca düzenlenir. Vatandaşların siyasi partilere girme konusundaki mutlak eşitliğinin bozulduğu yer sadece Anayasanın memurlarla ilgili 119. maddesidir. Ve bunun dışında medeni hukukun (hakların kullanılması) nı da koyduğu mümayyiz Beşit olmak kaidesi vardır ki esasen Anayasa üstü bir hukuk prensibi olarak kabul edilebilir. Bu hükümler dışında yeni siyasi Partiler kanun tasarısı 8. maddesinin getirdiği tahditler tamamen Anayasaya aykırıdır.

Madde 10:

Sekizinci maddenin itiraz gerekçesi burada da caridir. Ayrıca siyasi bir teşekkülde üye olmak onun için de en yüksek kademeye kadar vazife alabilmek hakkını da tazammun eder. Binanaleyh burada da milletvekili seçilme yeterlik şartları ile hudutlanan bir takım tahditler yapmak Anayasanın 56. maddesi ve demokratik prensiplere aykırıdır.

Madde 12/2:

Genel Kongrenin kimlerden kurulacağı hususu tamamen parti tüzüğüne bırakılması gerekli bir konudur. Ve kanunun bir siyasi parti genel kongresinde kimlerin delege olabileceği hususunda müdahalesi demokratik esaslara aykırıdır. Zira kanun müdahalesi için mutlaka kamu düzeni ile ilgili bir mesele mevcut olması gerekir. Kanun yapma tekniği ve Anayasanın ruhu esasen kimlerin delege olacağını değil, kimlerin parti üyesi olamayacağını belirtip bununla yetinmeyi emreder.

Madde 11/3 :

Aynı gerekçe ile bir tüzük meselesidir. Genel Kongre delegesi olan kimselerin ayrıca il kongrelerince delege olarak seçilmelerinin caiz olup olmadığı kamu düzenini ilgilendirmez.

Madde 11/4:

Bu fıkra genel kongrenin yetkilerini saymaktadır. Cemiyetler kanunu hükmünü tekrar etmek lüzumsuzdur. Fıkranın kaldırılması gerektir.

Madde 11/5:

Genel Kongrenin toplanma süresinin kanunla tesbiti mahzurludur. Kanun (iki veya üç yılda bir) kaydını koyduğuna göre her yıl genel kongre yapmak gibi demokratik esaslara daha uygun bir ihtimali önlemekte hem de böylece Anayasanın 28. maddesinin teminat altına aldığı ve ancak kamu düzenini korumak için kanunla sınırlanabileceği belirttiği toplantı hak ve hürriyetlerini kamu düzeninin koruma gerekçesi dışında tahdit sonucunda Anayasanın 28. maddesini ihlal etmektedir.

Madde 11/8 :

Genel Kongrenin toplanma yeter sayısını tayin eden bu fıkra da Cemiyetler Kanunu müvacehesinde lüzumsuzdur. Ayrıca (delege tam sayısının salt çoğunluğu) şartı aranılması tatbikatta nadir bir ihtimal da olsa genel kongrenin toplanamamasını imtaç edebilir. Tasarıda ikinci toplantının nisap aranmaksızın yapılabileceğine dair bir kayıt da bulunmamaktadır. Bu önemli bir noksandır. Karar yeter sayısı konusunda ve gizli oylama sırasında aynı (delege tam sayısı salt çoğunluğu) nun aranılması şartı bir genel kongreye toplantı yeter sayısı sağlanacak çoğunlukta delegelerin gelmesinden sonra bazı üyelerin ayrılıp gitmesi hallerinde gizli oy ile karar alamamak ihtimalini doğurabilir.

Madde 11/9 ve 10:

Parti tüzüğünü ilgilendirecek hususlardır. Parti tüzük ve programında değişiklik yapılmasına dair tekliflerin genel kongrede hazır delegeler tarafından serbestçe yapılmasının önlenmesi maksadına matuf olan kanun , düşünce ve düşünceyi söz ve yayınla açıklamak hürriyetini sağlayan 20. ci maddesi ihlal edilmektedir. Genel Kongre üyelerinin en az yirmide biri tarafından benimsenmeyen düşüncelerin açıklanmasına mani olmaktadır. Bu teklifleri mutlaka bir komisyona sevk etmek zorunluluğunu ihdas etmek de genel kongrenin doğrudan doğruya meseleyi tartışma ve karar alma yetkisini tahdide matuf olup demokratik esaslara bağdaşmaz. Kamu düzeni ile de hiç ilgisi olmayan bir keyfiyettir. Komisyonların kaç kişiden kurulacağı da

kanun mevzuu olamaz. Tüzük hükmüdür.

Madde 12:

Merkez karar organının kuruluş ve üye sayısı ve yetkileri ile ilgilenip tahditler koyan bu madde , tamamen tüzük maddesi, olabilir. Kamu düzeni ile ilgisi yoktur. Kanunda yeri olamaz.

Madde 13:

Partinin disiplin işleri dışındaki faaliyetini düzenliyen yönetmenliklerin merkez yönetim organı tarafından merkez karar organına teklif edileceğini emreden bu madde merkez karar organının resen yönetmelik yapmak yetkisini kamu düzeni ve demokrasi esasları ile ilgili hiçbir gerekçe mevcut olmadığı halde kaldırmaktadır.

Madde 14 :

Bütünü ile tüzük mevzuudur: Ayrıca Merkez disiplin kurulu üyelerinin diğer parti görevlerinden (teknik ve istişari organlardaki görevleri) alabilmelidir. Buna mani tasavvur olunamaz. Madde ise bunu da yasaklamaktadır.

Madde 17/2-3 :

Madde bütünü ile bir tüzük mevzuudur. Ayrıca ikinci fıkra demokratik esaslara da aykırıdır. İlçe kongresinde ne kadar delege seçileceğini kanun değil, tüzük tayin etmelidir. Zira ilçe kongresinde delege seçerken amaç partiliği temsil ettirebilmektir. Üçüncü fıkra için aynı itiraz varittir.

Madde 18 :

Tamamen tüzük mevzuudur.

Madde 19/2 :

Bu fıkroda (yedeklerin katılmasıyla da salt çoğunluk bulunmadığı takdirde) denilerek organın ortadan kalkmasından önce yedeklerin durumu nazara alınmak gerekirken alınmamıştır.

Madde 21:

Tamamen tüzük mevzuudur . Ayrıca ilçe kongrelerinin en geniş katılmalarla kurulması demokratik prensiplerin sağlanması demek olduğundan kongre delege sayısının tahdidi gereksizdir.

Madde 22:

Tamamen bir tüzük mevzuudur.

Madde 25 :

Her muhtarlık bölgesinde tek bir parti görevlisi bulundurmak tahdidi siyasi partilerin serbestçe faaliyette bulunma hakkını tanıyan Anayasanın amir hükmü 56/2 maddesine aykırıdır. Parti işlerinin yürütülebilmesi her muhtarlıkta birden fazla parti görevlisi bulundurmaya zorunlu kılabilir. Partinin işlerinin azlığı veya çokluğu kanun hükmü ile değil, olaylar ve partinin aktifliği nisbetinde değişir. Her muhtarlıkta tek parti görevlisi tahdidi ya

parti işlerinin kanunun münasip gördüğü hacimden fazla olmayacağı gibi garip bir tahmin yapılması eseridir veya bir siyasi partinin serbestçe faaliyette bulunacağına dair Anayasa hükümlerine rağmen bütün faaliyete müsaade olunmayıp faaliyetin ancak bir kısmına müsaade bahşedilmesi maksadına matuftur. Tek parti görevlisinden başka bucaklarda ve muhtarlık bölgelerinde siyasi partilerin her hangi bir ad altında teşkilat kuramayacaklarına dair son fıkra dahi yukarıdaki gerekçeyle göre Anayasanın 56/2 maddesine açıkça aykırıdır. Siyasi partiler için bucak ve muhtarlıkları yasak bölge ilan etmenin Anayasanın 56 . maddesiyle konulan siyasi partilerin yurt ölçüsünde serbestçe teşkilat kurup partinin amaç ve programını en geniş vatandaş kitlesine yayması ve bu vatandaş kitlesini parti çatısı altında toplayabilme başarısını suç saymayan (serbestçe faaliyette bulunmak) hakkı ile ve yine Anayasanın 56 . maddesiyle konulan (siyasi partilerin demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları sayılması) prensibiyle en ufak bir ilgisi yoktur. Konulan yasak gerek bu prensiplerin gerek muhtarlık çevresinde oturan vatandaşlar ile şehirlerde oturan vatandaşlar arasındaki eşitlik prensibini her yönden açıkça ihlal etmektedir. Tasarının bu madde hakkındaki gerekçe faslenda yer alan mülahaza şudur: (Memleketimizin şartları bakımından demokratik rejimin bekaası her şeyden önce Türk vatandaşların arasındaki milli birlik ruhunun ve milli dayanışmanın sarsılmaksız devamına bağlı görülerek yasağın devam etmesi uygun görülmüştür.) Gerekçede bu bir biçimsel milli birlik anlayışıdır. Aslında vatandaşların siyasi ve ekonomik hak ve hürriyetleri açısından uyarılması ile ki gerçek milli birlik şuuru sağlanabilir. Bu da yurt ölçüsünde en geniş bir teşkilatlanma ile mümkündür. Maddenin ve gerekçesinin şehirlerde oturan Türk vatandaşları ile köylerde oturan Türk vatandaşları arasında milli birlik unsuru ve milli dayanışma isteği bakımından farklılaşma tesbitine dayandığı ve böylece vatandaşların kanun önünde eşitliğini sağlayan Anayasanın 12. maddesini ağır şekilde ihlal ettiği ortadadır.

Madde 27:

Gurup iç yönetmeliğinin parti merkez karar organı tarafından yapılacağını kabulden sonra bu yönetmeliğin gereğinde değiştirilmesi yetkisinin yine aynı karar organında bırakılması partinin merkez karar organı ile Meclis gurubu arasındaki ahengin devamı bakımından zorunludur. Tasarı maddesinin birinci fıkrası kamu düzeni ile ilgili olmayan bir tüzük meselesi mahiyetindeki bu kanunda yönetmenliği değiştirme yetkisinin büyük Türkiye Millet Meclisi gurubuna vermeli. Keza bu madde hükmünde

yalnız bu tüzüğün iptalini umumî heyetten istemek yetkisinin merkez karar organına verilmesi de hatalıdır. Hiçbir nisap aranmadan bunu üyeler de isteyebilir. Kararın üye tam sayısının salt çoğunluğu ile istenebilmesi keyfiyeti ise bir tüzük hükmü olmalıdır.

Madde 30:

Başlı başına bir tüzük meselesi mahiyetindedir. Ayrıca Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi gruplarında birer disiplin organı kurmak bir siyasi partinin senato ve Meclisteki üyelerini parti merkez disiplin organının denetlemesinden ayırmak, tehlikesini taşıdığı cihetle tasarının bu maddesi lüzumsuzdur.

Madde 34 :

Gurup ve hükümet münasebeti bir siyasi partinin merkez karar organının yetkileri dışında bırakılamaz. Siyasi partinin senato ve Millet Meclisine seçilmiş bulunan üyeleri o siyasi partinin amaç ve politikasına uymayan hükümetler karşısında kalabilirler ve bu takdirde onlardan bağlı bulundukları ve temsil ettikleri siyasi partinin karar ve politikası dışına çıkmaları istenemez.

Partisini belli bir noktada beğenmeyen milletvekili veya senatör partisinden istifade edebilir. Fakat istifa etmediği müddetçe hükümete güven oyu verilmesini veya verilmemesini kararlaştırmış ve ancak bu şekilde parti amacına uygun hareket edilebileceğine inanmış olan kendi partisinin görüş ve politikasına bağlı kalmak zorundadır. Binanaleyh tasarı maddesinin birinci fıkrası partilerle Türkiye Büyük Millet Meclisindeki temsilcileri arasında hem kişisel ahlak prensipleri ve hem kamu menfaatleri açısından mevcut olması lazım gelen "İstifaya kadar amaçta ve politikada beraberlik" prensibini yok etmeye matuf görülmektedir. Tasarı maddesinin ikinci fıkrası dahi hükümete katılacak bakanlar kurulu üyelerinin parti gurubu veya parti organlarında seçimini menetmek suretiyle bir siyasi partinin en tabii hakkı olan hükümete iştirak edecek üyesini dilemediği şekilde seçebilmek hakkını yok etmekte ve hükümete girebilme uğrunda kişisel ahlak zaafılarına yol açmaya müsait görünmektedir. Kaldırılması gerektir. Kaldı ki bu dernek kavramına ve merkezi organı denetim ve yürütme yetkisini tanıyan genel hukuk prensiplerine aykırıdır. Diğer taraftan halk oyuna karşı seçimler sırasında belirli taahhütlere girmiş olan partinin merkez organları Türkiye Büyük Millet Meclisindeki üyeler üzerinde bir müfaza ve denetlemeye sahip olmayınca bu taahhüdünü yerine getirmek imkanlarından da yoksun bırakılmış olur. Nihayet parlamentoda kendi başlarında hareket eden üyelerin partinin sorumlu merkez organlarınca tasvip edilmeyen

davranışları halk oyu önünde haksız yere partiye mal edilmiş olur. Madde mevcut haliyle çoğunlukta bulunan partinin kayıtsız şartsız hakimiyetini sağlayıp bakanlık vaadleriyle kabine kurma imkanlarına muhafaza maksadına matuftur.

Madde 37 :

Türkiye İşçi Partisi ön seçime müessese olarak karşıdır. Her şeyden önce Anayasanın 57 ci maddesi siyasi partiler hakkında çıkarılacak bir kanunla ön seçim müessesesinin getirilmesine hukuken imkan vermemektedir. 57 . maddeyi tevsir ile zorlamaksızın dördüncü fıkrasından açıkça anlaşılmaktadır ki siyasi partiler hakkında çıkarılacak bir kanunla partilerin münhasıran iç çalışmaları , faaliyetleri ve Anayasa mahkemesine ne suretle yavaş hesap verecekleri konusu düzenlenebilecektir. 57. ci maddenin birinci fıkrasında sayılan tüzük ve program sadece belli ilkelere uygun olmak şartıyla kayıtlanmış , bu kaydın dışında siyasi parti tüzük ve programına ilişkin bir kanun çıkarılabileceği ön görülmemiştir. Bir Anayasa hukuku prensibi olarak Anayasalar , getirdikleri hürriyetlere koymak istedikleri tahditlere ait istisnai hükümleri bizzat tayin ederler. Ve hürriyeti tanzim konusunda bizzat Anayasa açıklamada bulunmuşsa kanun yapıcı bunları alelade kanunlarla genişletmek yetkisine haiz değildir. Ön seçim müessesesini de herhangi bir siyasi parti tüzüğünde reddetmiş olabilir. Şu durumda ön seçimi reddetmiş olan bir tüzük sırf bu sebeple Anayasanın 57. madde 1. fıkrasında sayılı cumhuriyet ilkeleri ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne aykırı sayılmıyacağı cihetle S.F.K. gibi bir kanunla ön seçim müessesesi mecburiyeti koyulmasına Anayasanın 57. maddesinin hukuken imkân vermediği ortaya çıkar. Zira bir tüzük bu 57/1 maddedeki ilkelere uygun oldukça başka bir kanun da Anayasaya aykırı duruma düşürülemez. Kaldı ki bir parti ön seçimle sağlanmak istenen demokratik amaçları tüzüğüne koyacağı maddelerle de sağlayabilir. Ayrıca ön seçim müessesesi memleketimizde kanunen yapılması gerekli ve yargı organının denetimine bırakılmış dört yılda beş seçime en azından iki genel seçim daha ilâve etmek demektir ki hakimlerin seçim memuru haline getirilmesi ancak seçimlerden arta kalan zamanlarında arizi olarak adalet işlerine vakit ayırabilmeleri ve vatan-
daşın sık sık bu kadar çok sandık başına gitmek sonucu yorulup seçime iştirak nisbetini düşürmesi ve ne kadar gizlenirse gizlensin asıl genel seçimlerden önce siyasi partiler içinde yapılacak ön seçimlerin sonuçları geniş halk kitleleri tarafından öğrendiği takdirde memleket siyasi partileri arasında belli olan oy durumu-

nun yakın bir zaman sonra yapılacak asıl genel seçimde mümkünse leyh ve aleyhe değiştirilmesi uğrunda bir takım gayretlere sebebiyet verebilmesi bakımından memleket şartlarına da demokratik esaslara da uygun değildir.

Madde 38 :

Siyasi partilerde merkez adaylarının nisbetini tayin bir tüzük meselesi olarak kalmalı ve siyasi partilerde merkez karar organını azınlıkta bırakan bir yoklama kurulu düşünülmemelidir. Tasarı maddesinin ise 1. fıkrasında merkez adayı sayısının kamu menfaati bulunmadığı halde tesbit etmekte; ikinci fıkrasında da merkez karar organının azınlıkta kalacağı bir yoklama kurulu sistemi getirmektedir. Bu fıkralar bu sebeplerle gereksizdir.

37 ile 61. maddeler:

Ön seçim müessesesine aittir , bu sebeple itiraz olunur.

Madde 67 .

Genel Kongreye dahi tanınmıyan bu yetkisizliğin sebebinin izahı güçtür. Genel Kongreye müracaat yetkisi tanımak daha demokratik gözükmektedir. Genel Kongre bir siyasi parti için en yüksek organ olmaktan bu tasarı maddesiyle çıkarılmaktadır.

Madde 68 :

Disiplin cezalarına itirazı inceleyecek olan mahkemenin işin esasını ve tetkikini önleyen bu madde Anayasanın hak arama hürriyetini düzenleyen 31. maddesine ve mahkemelerin yetkisini sayan 132. maddesine aykırıdır. Ayrıca dernek ve partilerin disiplin kurullarında verilecek kararlara vaki itirazı inceleyecek mahkemelerin işin esasını da tetkike yetkili oldukları hususu Temyiz mahkemesi Tevhidi İctihat kararı ile de tesbit edilmiş bulunmaktadır. Madde bu Tevhidi İctihat kararına da aykırıdır. Ayrıca kanun yollarını sınırlandıran son fıkra dahi Anayasanın 31 , maddesine aykırıdır.

Madde 72.

Parti evrakının en az beş yıl saklanması kâfi olup bu sürenin sonunda ayrıca yurdun baş savcılığının iznini almaya lüzum yoktur. Maddedeki izin kaydı kaldırılmalıdır.

Madde 73:

Siyasi parti kongrelerinin Medeni Kanunun 58 . madde 2 ve 3 fıkralarında yazılı yetkilere sahip kılınmasının hiçbir hukuki gerekçesi olamaz. Bir siyasi parti genel kongresinin partiye ait diğer organların teftiş ve icabında azil hakkını kullanmasını önleyen madde temsil müessesesi ile ilgili hukuk genel prensiplerin aykırıdır. Temsil yetkisini veren organın gereğinde bu yetkiyi geri alabilmesi hukuki ve demokratik esasların en tabii icabıdır.

Bu madde bilhassa siyasi partilerin olağanüstü kongreleri için kıymet ifade etmekte olup bu kongrelerde delegelerce tasvip edilmeyen şahıs ve organların buna rağmen görev ve yetkilerine adeta kanun zoru ile devam etmeleri imkânını sağlamaktadır.

Madde 78/ son fıkra :

Aidat konusundaki bu madde siyasi partinin gereğinde bir üyesinden aidat almamak veya aidat borcunu ödememiş bir üyesindeki aidat alacağından feragat o üyeyi ibra etmek yetkisini kaldırmaktadır. Alacaklının haklarına dahil genel hukuk prensiplerine ve demokratik esaslara aykırıdır.

Madde 83/Son fıkra :

Bağışta bulunanın imzasını arayan bu fıkranın hukuki ve pratik hiçbir gerekçesi olamaz. Böyle bir kayıt siyasi partilere bağışta bulunanların gereğinde tesbiti maksadını taşır. Bunun mali denetleme için faydalı olduğu ilk nazarda akla yakın gelebilirse de partilerin suç teşkil edecek mali yolsuzluklarını meydana çıkarmak devletin ilgililerinin görevi olduğundan başka esasen ~~max~~ mevzuat bu konuda mali hükümler ihtiva etmektedir. Bunun dışında ayrıca bu görevin rahatça ifade edilmesi için bir takım mani tedbirler alınmak istenilirken vatandaşın temel hak ve hürriyetlerine dokunulmaz. Tasarının bu fıkrası siyasi partilere bağışta bulunacak vatandaştan imza istemekle onun en kutsal mahremiyetlerinden birine düşünce, kanaat ve inancını gizli tutmak hürriyetine tecavüz etmekte hangi siyasi kanaata sahip olduğunu yazılı vesika ile tesbit etmeğe çalışmaktadır. Anayasanın 20.maddesine göre kimse kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz dendiğine göre bağış makbuzlarını imzalamak suretiyle vatandaşın siyasi kanaat ve inancını açıklaması zorunlu kılınmış ve böylece yukardaki Anayasa maddesinin hükmü ihlal edilmiş olacaktır.

Madde 85 fıkra 2 :

Bu fıkra açık olmadığı gibi lüzumsuzdur da . Cemiyetler Kanununun 17/2 maddesinin , siyasi partiler için uygulanmasının maksadı anlaşılamaz. Söz edilen 17/2 madde gayri menkul üzerinde tasarruf hakkındadır.

Madde 87 fıkra 2 :

Gelir makbuzlarının dip keşanlarının teşkilat tarafından merkeze iadesi büyük güçlükler arzeder ve denetleme bakımından lüzumsuzdur. Bulundukları yerde saklanmaları mecburiyeti kâfidir. Fıkra bu şekilde değiştirilmelidir.

Madde 87 fıkra 3 :

Saklama süresi on yıl değil nihayet bir genel kongre süresi

olarak değiştirilmelidir. Zira bu bir ibradan diğer ibraya kadar olan süredir.

Madde 87 son fıkra:

83. maddenin son fıkrası için konulan itiraz aynen bu fıkra için de caridir. Fıkranın kaldırılması gerektir.

Madde 88 fıkra 2:

Hafcama evrakını saklama suresi de yukarıki maddelere vaki itirazlara göre değiştirilmelidir.

Madde 89 :

Bu maddenin daha önceki maddelere vaki itirazların kabulü halinde onlara uygun olarak değişmesi gerekir.

Madde 93 :

Suçla ilgili bir takip dışındaki normal kontrol hallerinde Cumhuriyet baş savcısının hiçbir görevi düşünülemez. Esasen Anayasa denetleme hakkını münhasıran Anayasa mahkemesine vermiştir. Bu madde-deki (Cumhuriyet baş savcılığı) ibaresi Anayasanın 57 ci maddesine uyularak çıkarılmalıdır.

Madde 94 :

Siyasi partiler yalnız Anayasa mahkemesine karşı sorumlu olup bunu amil olan Anayasa hükmüne uyularak Cumhuriyet baş savcılığına inceleme yetkisi veren madde kaldırılmalıdır.

Madde 95:

93.ve94. maddelere yapılan itirazlara uygun olarak yeniden düzenlenmelidir.

Madde 96:

Kapatma müeyyidesinden bahseden bu maddede geçen (Kapatılmasını gerektiren ağırlıkta hususlar) ibaresi müphem ve Anayasadan da önce umumi ceza hukuku prensiplerini hiçe sayan hafiflikte ve özellikle kanunsuz suç olmaz prensibinin zaruri neticesini teşkil eden neyin suç olup neyin suç olmadığını, açık seçik tarif mecburiyetine ve doğrudan doğruya Anayasanın 33. maddesine aykırı mahiyettedir. Anayasanın 33. maddesi cezaların kanunluğu prensibini tekrar etmektedir. Ayrıca bu kanunsuz ölçüyü Cumhuriyet baş savcısının kullanmasına müsaade etmesi de maddenin 93 ve 94. maddelere vaki itirazlar yönünden dahi ele alınmasını gerektirir.

Madde 97 :

Mali denetimin tamamen Anayasa mahkemesine bırakılacağı bir Anayasa hükmü olup cumhuriyet başsavcısına görev veren ibare kaldırılmalıdır.

Madde 99:

Bu maddede bir Anayasa hükmünü tekrar eder mahiyettedir. Anayasa maddesinin tekrarında zaruret duyulan hallerde o Anayasa maddesinin aynen metne geçirilmesi veya Anayasa maddesinin numarası yazılarak bununla getirilmesi şarttır. Aksi halde Anayasa hükmünün metninde değiştirilmeler yapılarak aktarma suretiyle Anayasa tekrar ediliyor bahanesiyle Anayasa düpedüz tahrif edilmiş olur. Nitekim tasarının 99. maddesi de Anayasanın 40. maddesinin üçüncü fıkrası son cümlesini terketmiştir. İlavesi gerekir, ilave edilmedikçe Anayasa açıkça çığnemiş olmaktadır. Tasarının tümüne ait itirazlarda bu konuya dokunulmuştur.

Madde 103:

Anayasanın ilgili maddesinin aynen alınması veya atıf yapılması gerektir :

Madde 104:

(Azınlık yaratılmasının önlenmesi) Başlığını taşıyan bu maddenin aşağıdaki sebepler göz önünde tutularak yeniden kaleme alınması gerekir.

1. Bütün fertleri kaderde, kıvançta ve tasada ortak olan Türk milleti bölünmez bir bütün halindedir. Ve buna dayanan Türkiye devleti de gerçekten ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün teşkil eder.

2. Ancak Türkiye İstatistik Genel Müdürlüğünün resmi yayınları ile tesbit edilen bir realite vardır; bu da Türkiyemizde milli olmayan fakat dini, kültür farklarına yahut dil farklarına sahip vatandaşlarımızın mevcut bulunduğuudur.

3. Yeni bir ilmi gerçek de şudur ki hiçbir siyasi parti veya herhangi bir teşekkül aslında mevcut olmayan bu kabıl sosyolojik farklılıkları yaratmaya muktedir değildir. Tasarı 104. maddesinin bu şekliyle kalması Anayasa 12. maddesinin iktidar tarafından ihlal edilmesi yani vatandaşlarımız arasında dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayırımı gözetilerek farklı muamele yapılması hallerinde muhalefet partilerinin Anayasa 12. maddesini savunmalarını bir azınlık yaratma iddiası ile iktidarın suçlamasına ve böylece söz konusu olan vatandaşların da Anayasa haklarından yoksun kalmalarına yol açabilir. Bu tehlikenin ise behemhale önlenmesi gerekir.

4. Bunun içindir ki 104. maddenin sözü edilen yayınlar ile tesbit edilmiş realiteyi inkâr eden bir zihniyetle yazıldığı ve bu şekliyle yine yukarıda belirtildiği üzere büyük tehlike arzettiği dikkatle göz önünde tutularak ve realiteyi inkar değil kabul ettikten sonra fakat(devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir

bütün teşkil ettiği) temel hükmüne aykırı düşecek ve milliyet, dil ve din farklarına dayanan azınlık haklarını savunmak amacı ile parti kurulamayacağı hususları belirtilecek ve muhalefet partilerinin sözü edilen suçlamalara maruz bırakılmasını vatandaşların da Anayasa haklarından yoksun kalması tehlikesini önleyecek şekilde yeniden yazılması gerekir.

5. Kaldı ki Anayasanın (Türkiye devleti ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür) hükmünü koyan 3. maddesinin temel ilkesi gerçekten de ancak Anayasanın 12. maddesi uyarınca bütün vatandaşları dil, ırk, dinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrılığı, gözetilmeksizin kanun önünde eşit tutmak sureti ile korunabilir. Milli Birlik ve bütünlük realiteyi inkâr ile değil onu kabul edip milli çıkarlara çözüm yolu bulmakla kuvvetlenir ve milletin bütünlüğü ancak yurttaşların bu yurda gönülden bağlanmaları ile gerçekleştirilir.

6. 104. maddede kanun yapma tekniği bakımından da bir (Hasiy) dir. Zira müteakip maddeler zaten bu 104. maddenin men ettiği bölücülük faaliyetini ayrı ayrı suçlamaktadır. Ayrıca bu maddelerin hiçbirisi bulunmazsa dahi bir ırk ve din farklılığına dayanarak siyasi partiler kurulmasını doğrudan doğruya Anayasa 3. maddesi önlemektedir. Hilâfına hareket ile Anayasa 3. maddesi ihlâl edilmiş olur ki kanunlarımız böyle bir ihlâl suçunu en ağır cezalarla müeyyidelendirmiştir. Bu sebeplerdir ki siyasi Partiler kanunu tasarısının tümü hakkı daki tenkitlerde belirtildiği üzere Anayasa 57/1 maddesi var iken ve partilerin amaçlarının en olmayacağını bizzat Anayasa bu suretle tayin etmiş iken tasarı 104. maddesi gibi bir madde ayrıca sevkedilmeyip tasarının siyasi partilerin kapatılması ile ilgili olacak bir tek maddesiyle Anayasa ~~57/1~~ 3 ve 57/1 maddelerinin numaraları zikredilerek atıf yapılması ile iktifa olunması, siyasi partilerin Anayasaya saygı ve riayetleri konusunu halle kâfi geldiği cihetle bu şeklin aslında maddenin yeniden yazılmasına da tercih olunması lâzımdır.

Madde 107:

Madde sarih yazılmamıştır. Anayasanın 12. maddesiyle ne atıf yapılmakla iktifa olunmak veya Anayasanın 12. maddesi metninin bir ilâve ve değişiklik yapılmaksızın aynen tekrar edilmek suretiyle yazılması ve ayrıca tasarının tümüne ait itirazda belirtildiği gibi (Amaç) ile meşgul olunmaması gerekirdi. Bu yapılmadığı ve Anayasa maddesi metni aynen alınmadığı içindir ki Anayasanın 12. maddesinin metnini tahrif eden tasarının bu 107. maddesi sınıf esasına dayanan siyasi parti kurulmayacağı intibasını vermektedir. Halbuki sırf

Cemiyetler Kanunu 9. maddesinin vaktiyle değiştirilmesi sebebi sınıf esası üzerine müesses çok partili demokratik hayata geçebilmek idi ve mezkûr 9. madde değiştikten sonra sınıf esasına dayanan siyasi parti kurmak bizatihi suç olmaktan çıkmıştır. Batı anlamında çok partili demokrasi rejimi sınıf esasına dayanan siyasi partilerin varlığını gerektirmektedir. Kaldı ki demokrasi, sosyal sınıflar arasında yani sermayeyi temsil eden türlü teşekkül ve kuvvetlerle emeği temsil eden türlü teşekkül ve kuvvetler arasında bir siyasi ve sosyal dengeden ibarettir. Şunu da özellikle belirtmek yerinde olacaktır ki siyasi partiler siyasi düşünce ayırımı üzerine kurulduklarından dolayı maddenin siyasi düşünce ayırımını yasakladığı anlamını taşır gibi kaleme alınmış olması çok partili siyasi hayatı felce uğratma tehlikesini taşımaktadır. Oysa , Anayasanın 12. maddesi haklı olarak kanun önünde siyasi düşünce ayırımı gözetilmemesi esasını kabul etmiştir. Bütün bunlar da dolayı bu maddenin Anayasanın 12. maddesi metnini aynen ve hiçbir ilave değişiklik yapmaksızın tekrar etmek suretiyle yeniden kaleme alınması zaruridir. Ayrıca madde kaleme alınırken sınıf esasına göre siyasi parti kurabileceği ve bunun da bir sınıfın karşı sınıflara tahakkümü manasına gelmeyeceği hususları belirtilerek ve demokratik şekilde bir sınıfın menfaatlerinin savunulması mevhumu ile karşı sınıfın haklarını yok etmek- nefyetmek - manasında bir sınıfa imtiyaz tanımak mevhumları birbirinden tefrik edilerek yeniden yazılması gereklidir.

Madde 122.

Kanun tasârisinin tümüne yapılan itirazda belirtilen sebeplerle kısaca Anayasa ~~metinlerix~~ maddelerinin metinlerinin bazı cümle ve ibareleri atlanarak veya birkaç Anayasa maddesinden unsurlar alarak, yeni bir cümle kurarak yapılan aktarmaların tehlike ve isabetsizliği sebepleriyle ve bunun açıkça Anayasayı tahrif teşkil etmesi sebebiyle ve amaç konusunda ayrıca kanun hükmünün gereksizliği sebebiyle maddenin yeniden yazılması ve Anayasaya atıfta bulunan tek bir kanun maddesi içinde yer alması doğrudur.

Madde 127:

Siyasi partilerin hayır derneklerince yapılabilen sosyal hizmetlerde bulunabilmelerinin antidemokratik tarafı görülmemiştir. Siyasi partiyi dahi yapsa sosyal hizmet memlekete yararlılık vasfını değiştiremez. Eğer bu hizmette karşılığı vatandaşın oyunu o partiye kolaylıkla vereceğinden endişe ediliyorsa bu da vatandaşın siyasi olgunluğundan şüphe manasını taşır.

Madde 129:

Bu maddede sayılan parti haklarının mutlaka tarifleri yapıl-

mali ve bu tariflerin bilim eserlerinden kolaylıkla bulunabileceği gözönünde tutulmalı. (Aynı anlama gelen) ibaresinin müphemliği giderilmeli, madde bu şekilde, Anayasanın 57. maddesiyle ahenkleştirilerek yeniden yazılmalıdır.

Madde 131:

Kapatılmış partileri devam ettirme yasağı (Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar) ibaresi konularak tahdit edilmelidir. Madde bu şekilde değiştirilmelidir.

Madde 132 :

Cumhuriyet Baş savcısının siyasi partilerin kapatılması davalarındaki görevi bu maddeye göre Ceza ve Ceza Usulü Genel Prensiplerine aykırı şekilde tanınmaktadır. Zira Cumhuriyet Baş Savcısına sorgu yargıci selahiyetleri verilmekte; aynı makam bilahere idda makamı olmaktadır. Kaldı ki duruşmadan evvel hangi muhakeme usulünün uygulanacağı meselesi de maddenin üçüncü fıkrasına göre muallaktır. Maddenin Anayasa Mahkemesi kuruluş kanunu ile Anayasanın 57. maddesine uygun şekilde Cumhuriyet baş savcılığına doğrudan doğruya verilen yetkiler kaldırılarak yeniden yazılması gerekir.

Madde 133 :

Dava açılmasının yollarına ait bu madde fuzulidir. Anayasa Mahkemesi Kuruluş kanunundaki usul kâfidir. Kaldı ki bu 133. madde mezkûr kanunla tenaküz halindedir, zira Cumhuriyet baş savcısının yetkilerini icabında (Bakanlar Kurulu kararı verilmesi) halinde kaldırmaktadır. Halbuki Anayasa Mahkemesi Kuruluş Kanunu buna cevaz vermez. Bu 133. madde ayrıca Anayasanın 137/2 maddesiyle Cumhuriyet Başsavcısına verdiği hakimlik hürriyetine ait teminatı da bertaraf etmektedir. ~~Şu~~ Zira Ç. Baş savcısını idarenin emir ve talimatına tabi kılmaktadır.

Madde 134/1 :

Bu fıkradan tüzük ve program ibaresinin, tasarının tümü hakkındaki itirazlar sebebiyle çıkarılması gerektir.

Madde 134/2 :

Bu fıkroda Anayasadaki yasaklara atıf ile iktifa olunmalıdır.

Madde 134/3:

Bu fıkroda Ç. Baş savcılığı hem itham hem de itiraz mercii olarak, gösterilerek ceza hukuku genel prensipleri ihlal edilmiştir. Ayrıca Cumhuriyet baş savcısı bu fıkraya göre mahkeme yerine kaim olarak canının istediği bir parti üyesinin partiden çıkarılmasını veya bir organının işten el çektirilmesini o siyasi partiden

talep etmekte vaki, itirazı da kendisi inceleyip reddetmekte ve bu takdirde ya o üyenin partiden hâlen çıkarılmamış olması veya organa işten el çektirilmemiş olması partiyi suçlu düşürmekte dir Böylece bir partinin dilediği üyesini partiden çıkarmak, dilediği organına işten el çektirmek yetkileri Anayasanın 57. maddesine, hukuk ve ceza prensiplerine açıkça aykırı olarak, C. Başsavcılığına bahsedilmektedir. Fıkra bu sebeple kaldırılmalıdır.

Madde 134/4:

Bu fıkradaki (Mihrak haline gelmek) ibaresi bütün ceza ve hukuk genel prensiplerinin suç unsuru kriferlerini altüst ederek keyfi tefsirlere kanunsuz hareketlere ardına kadar kapı açmak tehlikesini taşımaktadır. Bu kadar kanunsuz bir suçlama vasıtasının kimin takdirine tabi olduğu dahi fıkra da gösterilmemiştir. Fıkranın tamamen kaldırılması gerektir. 134. madde tümü ile Siyasi Partiler hakkında Anayasayı ihlal suretiyle yeni kapatma sebepleri ihdas etmektedir.

Madde 136/2 :

Bu fıkralara mahalli C. Savcılıklarına tanınan yetki kanun tasarısının diğer maddeleriyle C. Başsavcısına tanınan yetkilerle çatışmaktadır. Resen soruşturma mahalli Cumhuriyet baş savcılıklarına ait bir yetki olamaz. Fakat bu fıkra bu yetkiyi vermektedir. Olsa olsa mahalli Cumhuriyet savcısına, şüpheli ihbar yetkisi tanınabilirdi. Kaldı ki asıl yetki Anayasa mahkemesininindir. Ancak bu mahkemenin niyabeten işgördürmesi mümkündür.

Madde 142 : Daha önce 83. maddeye yapılan itiraz göz önünde tutularak mütalaa edilmelidir.

Madde 145 : Madde tasarının tümüne ait itirazlarla birlikte mütalaa olunmalıdır. Kapatma sebepleri esasen bu tasarının dördüncü kısmında yer almaktadır. Ayrıca hükmi şahsiyetlerin cezai mesuliyetine dair genel hukuk prensiplerine göre hükmi şahsiyet için suç teşkil etmeyen hallerde sadece kapatmak müeyyidesi varken suç teşkil etmeyen hallerde dahi organlarda görev alan hakiki şahıslar için hapis cezası, tayin edilmesi Anayasanın 57 ci maddesinin maksadı dışında kalır. Mezkûr madde sadece siyasi partinin usulüne göre kapatılmasına cevap vermekte ve bunu düzenlemektedir. Ayrıca suç teşkil eden fiiller ise T.C.K. müeyyideleri altındadır. Madde, netice itibariyle Anayasaya aykırı şekilde kapatmanın dışında yeni bir suç ve ceza ihdas etmektedir.

Madde 147: Ön seçimlerle ilgili itirazla birlikte mütalaa olunmalıdır.

Madde 148: Seçim bildirisi yayınlamak zorunluğu koyan madde hükmü zordur. Zira böyle bir bildiri yayınlamamanın en tabii müeyyidesi zaten tanınmamak ve seçilmemektir.

Madde 150 ve 151: Bu maddeler kanun tekniğine aykırıdır. İlgili kanun tadili meselesi olarak ayrıca ele alınmalı idi.